

HUNDRA ÅR FÖR
HUVUDSTADEN
- STOCKHOLMSMODERATERNA 1905-2004

STEN NORDIN
TYRGILS SAXLUND
HENRIK JÄRREL
CARL ERIK HEDLUND
JOHAN WESTRIN
KURTH KRISTENSSON
LILLEMOR LINDBERG
MATS JOHANSSON

REDAKTÖR: MATS JOHANSSON
FORMGIVARE: HANS HALLIN
ILLUSTRATIONER: JAN-ERIK ÅNDER
TRYCKERI: WIKSTRÖMS TRYCKERI AB
2005

HUNDRA ÅR FÖR
HUVUDSTADEN
- STOCKHOLMSMODERATERNA 1905-2004

INNEHÅLL

Ett sekel för frihet och framsteg, <i>Sten Nordin</i>	7
En rörelses födelse, 1905-1930, <i>Tyrgils Saxlund</i>	8
En rörelses utveckling, 1930-1955, <i>Henrik S Järrel</i>	15
Det moderna Stockholm, <i>Carl Erik Hedlund</i>	23
Efter sextiotalskriserna kom lyftet, <i>Johan Westrin</i>	33
Stockholmsprofiler, <i>Kurth Kristensson</i>	39
Högerkvinnor som pionjäer, <i>Lillemor Lindberg</i>	45
Den stora staden som livsprojekt, <i>Mats Johansson</i>	51
Författarpresentation	54
Kommunalvalen mandat 1923-2002	55
Borgarråd	56
Förbundsordförande	57
På Stockholmarnas sida, bildkollage	58

FÖRORD

ETT SEKEL FÖR FRIHET OCH FRAMSTEG

Stockholmsmoderaterna fyller 100 år. I anledning av detta ger förbundet ut denna bok, som ansluter till tidigare historiker. Den ansluter också till det intresse som skapades med anledning av partiets hundraårsfirande under 2004.

Är hundra år en lång tid? Faktum är att det finns medlemmar som är lika gamla som partiet självt, personer som levt under dessa hundra år och genomlevt de stora förändringar som skett. Det svenska samhället var 1905 ett helt annat samhälle än dagens.

Det går inte att i en kort skrift skildra allt som skett under de hundra åren. Tusentals förtroendevalda och medlemmar har gjort insatser för partiet och fått det att utvecklas. Partiet har präglats av färgstarka politiska personligheter – vissa av dem skildras på dessa sidor. Det finns också insatser av mera anonym karaktär som inte satt sina spår i historie-skrivningen. Men de har alla varit betydelsefulla för partiets arbete och utveckling.

De följande sidorna ger anledning till många reflektioner; jag stannar vid en. I det dagliga politiska arbetet och dagsdebatten finns en tendens att vara begränsad till dagens stridsfrågor. I det ögonblick man stannar upp och tittar på det historiska blir perspektivet ett helt annat. Man finner att vårt parti gjort en betydelsefull insats för Stockholm. Många gånger hade det varit bra om vårt inflytande varit större. Vidare har det funnits fler profiler inom partiet än vad man i dagsläget är medveten om. Vid genomläsning av följande sidor kommer det att framgå.

Denna skrift tittar bakåt och ger intryck från 100 års historia, men den är samtidigt en uppmaning till alla förtroendevalda och medlemmar att arbeta vidare för en bättre framtid. Jag önskar alla en trevlig läsning! Ni kommer inte att bli besvikna.

Sten Nordin
förbundsordförande

EN RÖRELSES FÖDELSE: DET FÖRSTA KVARTSSEKLET 1905-1930

TYRGILS SAXLUND

När Allmänna valmansförbundet grundades i oktober 1904 skedde detta inte som en organisk framväxt ur en folkrörelse. Partiet bildades av grupper i riksdagen, i media och näringslivet som såg hur framväxten av politiska folkrörelser höll på att förändra det politiska landskapet i Sverige. Processen hade pågått sedan slutet av 1880-talet med starten för det socialdemokratiska partiet.

AVF formades av sinsemellan ganska disparata grupper med rötter i de gamla riksdagspartierna, framför allt Lantmannapartiet som hade dominerat främst andra kammaren sedan representationsreformen 1866. Nu stod den nya tiden, det demokratiska genombrottet, för dörren.

Eftersom partiets tillkomst skedde i en defensiv anda var också de första programtexterna utformade mera i termer av att möta den framväxande socialismen och radikalismen, mindre i en anda av vad man ville själv. Detta bottnade inte alls i att man saknade idéer utan var ett uttryck för att de grupper man vände sig till inte var positivt inställda till ett organiserat partiliv överhuvudtaget. Det var grupper av ensamvargar som man samlade i en politisk rörelse, i vissa fall lokalt förankrade bygdehövdingar.

De första åren som organisation var också tämligen tröga. Stockholmsförbundets tillkomst var en direkt följd av partiets bildande och skedde dessutom med starka personsamband. Den lokala organisationsbildningen skulle på många håll i landet dröja länge och den gamla modellen med riksdagspartier utan stöd av en direkt lokal organisation leva vidare ytterligare en tid.

I Stockholm var det uppenbarligen viktigt för det nybildade partiet att relativt snabbt driva fram en fungerande organisation. Det förklarar varför ledande personer var inblandade. Förberedelserna för en stockholmsavdelning startade direkt efter partibildningen i november 1904 och det konstituerande mötet ägde rum redan den 15 februari 1905, vilket är stockholmsförbundets egentliga födelsedag.

Den första lokala stadgan hade samma lätt defensiva ton som riksorganisationens; lokalavdelningens ändamål var att verka för en närmare sammanslutning mellan svenske män till värn mot socialdemokratins och den radikala vänstens växande anspråk. Sambandet yttrade sig också i att man personellt och lokalmässigt var samordnad med riksorganisationen på adressen Malm Morgsgatan 5. Förste ordförande blev Johan Östberg.

1905 präglades av oron på arbetsmarknaden, ett tema som skulle gå igen flera gånger under förbundets första år, men även av unionsupplösningen med Norge. Den 17 maj hölls ett offentligt möte kring strejklagstiftningsfrågorna och senare samma år, den 5 september, ett möte om andrakammarvalet detta år. Lagstiftning mot samhällsfarliga strejker aktualiserades vid detta.

Gustaf Fredrik Östberg

Uppmarschen inför blivande statsministern Arvid Lindmans valreform pågick som bäst och ett led i detta var att man argumenterade för införandet av proportionella val. Eller som riksorganisationens ordförande Gustaf Fredrik Östberg – något oegentligt betraktad som den förste partiledaren – formulerade saken vid opinionsmötet den 5 september: ”Man vill ha lika och allmän rösträtt. Men då härav följer att valmanskåren tredubblas måste man ock se till, att rösträtten verkligt blir allmän och lika. Detta kan icke ske genom majoritetsval, ty där är rösträtten betydelselös för minoriteten; det gäller nu att skaffa ej blott en formell utan även en reell rösträtt. Om rättvisa skall skipas måste även minoriteten tillgodoses; majoriteten är icke hela folket och den är ofta rätt underligt sammansatt.”

Liberal dominans rådde ännu på stadens andrakammarbänk på grund av det rådande majoritetsvals systemet. Socialdemokraterna låg och lurade i vassen och Lindman planerade en ändring av hela spelet genom sin rösträttsreform och införandet av proportionella val.

I hur hög grad man engagerade sig i de aktuella stridsfrågorna märks av den stora anslutningen till ett opinionsmöte den 10 april 1906 på National (Nalen). Mötet riktade sig mot den samhällsvådliga agitation från vänstersocialistiskt håll som spreds till bland annat värnpliktiga.

Rösträttsdebatten ledde också till andra stora möten. Den 3 maj 1906 hölls ett stort möte på Operan för proportionalismen under medverkan av både den liberale riksdagsmannen Theodor Adelswärd och professor Rudolf Kjellén, statsvetare och en av högerns stora ideologer under dessa år.

I andrakammarvalen i Stockholm under dessa år – och alltså även vid valet 1905 - hade AVF nästan inget genomslag alls. Det kom först när den lindmanska valreformen med proportionella val hade slagit igenom efter decenniets slut. I första kammaren, som i Stockholm valdes av stadsfullmäktige, såg det litet annorlunda ut. Därtill kom att första kammaren ännu hade högre status än den andra i kraft av att debatterna ansågs hålla högre nivå.

Redan 1907 efterträddes Johan Östberg som ordförande av konteramiral F W Lennmalm. Han satt i tre år fram till 1910 då han i sin tur efterträddes av lektor J F Nyström. 1908 bytte förbundet adress till Västra Trädgårdsgatan 7, vilken adress dock snart igen byttes till Vasagatan 12 där man satt till 1928.

Nyström hade redan tidigare varit verksam i förbundet och bland annat vid ett opinionsmöte den 12 april 1907 på Musikaliska Akademien hållit ett anförande i rösträttsfrågan. Med sin kombination av högstämmd retorik, religiösa inslag och historiska tillbakablickar var talet typiskt för sin tid. Det innebar ett uttalat stöd för den lindmanska linjen. Frågan avgjordes i riksdagen i enlighet med Lindmans idéer den 10 maj 1907. Han hade att bekämpa delar av sitt eget parti förutom det mera givna motståndet från liberalernas Karl Staaff och socialdemokraternas Hjalmar Branting.¹

Under 1908, som kan betraktas som ett genombrottsår för Stockholmsförbundet, fick man en fastare struktur. En ombudsman anställdes liksom annan kanslipersonal. Tidigare hade man varit beroende av riksorganisationens stöd för sin verksamhet. I hägnet av detta framsteg utvecklades också de lokala organisationerna i staden alltmera och föreningsverksamheten kom igång. Kommunalvalet 1909 innebar en framgång för partiet, vilket säkert till stor del bottnade i den nyvunna organisatoriska stadgan.

¹ Olof Ehrenkrona har beskrivit processen i en bok till det moderata hundraårsjubileét 2004, *Att lyckas i politik* (Corbeau förlag).

Vid ett opinionsmöte på Musikaliska Akademien den 11 oktober 1909 talade Rudolf Kjellén, en ofta återkommande gäst i förbundet under många år, om den nya moralen. Mötet kretsade kring oron på arbetsmarknaden i skuggan av motsättningarna under storstrejken detta år.

Inför kommunalvalet 1910 tog man för första gången fram ett genomarbetat mera fullständigt täckande kommunalt handlingsprogram och vid detta val kom den första högerkvinnan Valfrid Palmgren in i stadsfullmäktige. Nu var man verkligen på offensiven jämfört med tidigare år.

Inför andrakammarvalet ett år senare hade man uppenbarligen fått blodad tand; i ett upprop vädjade man till meningsfränderna att stödja de egna kandidaterna och aktivt delta i det organiserade arbetet. Valet blev dock ingen framgång och regeringen Lindman fick lämna taburetterna.

Arvid Lindman vid rodret.

Sverige stod inför det demokratiska genombrott som hade inletts av Lindman själv och 1800-talet styrelseskick skulle undan för undan ersättas av den moderna tiden. I anledning av detta hölls ett opinionsmöte inför ett fullsatt Cirkus på Djurgården med Lindman och historieforskaren Harald Hjärne, en annan av partiets ledande ideologer under dessa år.

Första världskrigets utbrott 1914 och de politiska striderna i Sverige kring ministären Staaffs avgång efter borggårdskrisen i februari detta år avspeglade sig även i förbundets verksamhet. Fem stora och välbesökta opinionsmöten anordnades på olika ställen i staden den 22 februari ”mot den Staaffska regeringens attack på konungamakten och för försvarsfrågans snara lösning i ett sammanhang”, till exempel på Cirkus med förstakammarhögerns ledare Ernst Trygger och Rudolf Kjellén som talare, på Odeon med sedermera partiledaren Gösta Bagge, på Oscars med bland andra sedermera ledamoten av Svenska Akademien Elias Wessén.

Förbundet var alltså en ytterst aktiv medaktör de oroliga februaridagarna 1914. Valen till andra kammaren – det genomfördes två val detta år, ett i mars och ett ordinarie i september – gick bra för förbundet.

Man gick fram under partibeteckningen ”Försvaret främst” tillsammans med frisinnade försvarsvänner. Taktiken syftade även denna gång till att försöka splittra det liberala partiet, så som man med framgång hade gjort under striden inför valreformen 1907. Även kommunalvalet 1915 blev en framgång och ledde till fler mandat för förbundet även i första kammaren som valdes av stadsfullmäktige.

1916 fick förbundet en ny ordförande och denna gång var det en av de mest namnkunniga i förbundets historia, justitierådet Ernst Trygger, förstakammarhögerns ledare. Han kom att sitta som ordförande till 1921 och varför han satsade på att leda stockholmshögern som dess ordförande under dessa turbulenta år kan man fundera över. Var det ett led i att stärka den egna ställningen i organisationen?²

Världskrigsåren återspeglade sig i en tyngre ekonomisk situation för förbundsorganisationen och i att valen 1917 både till riksdagen och stadsfullmäktige inte gick lika lätt som de hade gjort 1914. Högern var i skuggan av världskrigets problem inte längre lika populär som före krigsutbrottet och under försvarsstridens dagar. Krigsåren slet på det svenska samhället, som visserligen inte drabbades av krig, men inrikespolitiken präglades av världssituationen och i särskilt hög grad av händelserna i Finland 1917 och 1918.

Den stora prövningen kom dock vid valet till stadsfullmäktige 1919 som för första gången förrättades efter den lika och allmänna rösträttens principer. Antalet röstande ökade från 100 000 till över en kvarts miljon. Intressant är att förbundet utmanade arbetarekommunen till en diskussion i kommunala frågor på Auditorium – en inbjudan som denna dock tackade nej till. Valet innebar givetvis att socialdemokraterna gick fram.

1920 anställdes en ny ombudsman i förbundet, Harald V Pettersson, som skulle sitta på sin post i 20 år till 1940, då han avled. Inför valet detta år hölls opinionsmöte inför ett fullsatt Auditorium den 9 september där Trygger talade över ämnet ”Vad vi se och borde se”. För de åhörare som inte fått plats anordnades ett nytt möte den 13 september på biografen Imperial där Lindman talade över ämnet ”Till val med de borgerliga”. Valet gick relativt bra för högern i Stockholm.

² Det är en stor brist i den historiska litteraturen att det saknas en politisk biografi över Ernst Trygger. Många andra av tidens betydande politiker har fått sina biografier skrivna, men inte Trygger.

Redan året därpå var det dags för ett nytt andrakammarval i enlighet med den nya författningen med allmän och lika rösträtt. Inför detta val hölls också offentliga opinionsmöten, bland annat den 14 september på Auditorium då Lindman talade under rubriken ”Upp till kamp för det bestående samhället!”. Högern lyckades denna gång behålla sina mandat från valet 1920.

Valrörelserna hade onekligen avlöst varandra slag i slag under dessa år. 1921 fick förbundet en ny ordförande i historikern professor Carl Hallendorff – en annan av de många framstående vetenskapsmän som under dessa år var knutna till partiet. Han kom att sitta kvar till 1929 då han avled och ordförande blev då generalen Joachim Åkerman, en annan av partiets gamla kämpar och ett kort tag statsråd.

Under 20-talet genomfördes ett stort antal klubbaftnar med deltagande av 500 personer eller fler som lyssnade till föredrag och idkade samkväm. Talarna var utan tvivel mycket kvalificerade: ledande personer inom förbundet som Otto Järte (ett antal år dess vice ordförande och med tiden politisk redaktör för Svenska Dagbladet), Arvid Lindman, professor Claes Lindskog. Även utländska gäster kunde förekomma. Under verksamhetsåret 1925-1926 höll man tre klubbaftnar: en då Otto Järte redovisade intryck från en Amerikaresa, en annan då kaptenen Törnblom talade om kooperationens roll i samhället och en tredje när Arvid Lindman utredde valresultatets innebörd och konsekvenser utifrån de under hösten genomförda landstingsvalen.

Uppenbarligen tog även stockholmsförbundet del i det glada 20-talets feststämning. Den 14 februari 1925 hyllades förbundets första 20 år med en bankett i Gyllene salen i Stadshuset med mängder av tal, musik och dans. Det förefaller att ha varit en grandios fest. Vid en klubbafton på Berns 1928 firades det lyckliga valresultatet detta år med ett deltagande av bortåt 800 personer. Inför valet hade hållits ett stort valmöte med Lindman på Auditorium för 2 000 åhörare och ännu flera som hörde på talet ute på Bantorget. Detta bör ha varit ett av de största politiska mötena fram till dess i Stockholms stad.

Även på andra sätt var slutet av 20-talet en period då förbundet flyttade fram sina positioner. 1928 bildades Allmänna valmansförbundets byrå för arbets- och näringsfrihet.

Samma år flyttade förbundet till adressen Karduanmakaregatan 9, en adress man skulle behålla i många år innan stadens omvandling tvingade fram nya löningar.

Det första kvartsseklet började nu närma sig sitt slut. Efter en trevande inledning hade förbundet växt till sig och blivit en kraft i Stockholmspolitikern. Man hade tagit del i de politiska strider som präglade tiden och skapat en slagkraftig organisation. Ett stort antal opinionsmöten hade genomförts för väljarna och klubbafnarn för de egna medlemmarna. Alla möten var besökta i en omfattning som vi i våra dagar inte vågar drömma om. Deltagarna hade kunnat lyssna till tal av flera av tidens främsta politiker. Och valresultaten bevisade att den allmänna rösträttens införande inte innebar slutet för de konservativa som politisk rörelse. Tvärtom avslutade man denna period som ett av huvudstadens största politiska partier.³

I efterhand kan konstateras att hårdare tider väntade. Nu började 30-talet.

³ För en utförlig skildring av rikspolitiken under denna period, se Torbjörn Nilssons historik *Mellan arv och utopi. Moderata vägval under hundra år, 1904-2004* (Santéus förlag).

EN RÖRELSES UTVECKLING:
DET ANDRA KVARTSSEKLET 1930-1955
HENRIK SJÄRREL

Trettioåret kom för högerkrafterna i Stockholm att kännetecknas av en fortsatt kamp mot de socialistiska idéerna, men också i början av decenniet en uppgörelse med en särpräglad fraktion konservativa bland stadens högersinnade som ställde upp med egna listor i tre valkretsar till stadsfullmäktigevalet 1931, dock utan någon mandatmässig framgång.

Motsättningarna röjde både politiska och personella konflikter gentemot Allmänna valmansförbundet i Stockholm som resulterade i formeringen av Den fria högers klubb, sedermera Högerklubben, vars syfte främst var att utgöra forum för kontakt och debatt.

Vissa personsamband mellan Den fria högern och Nationella ungdomsförbundet i Stockholm påverkade också yngre kretsar. När Allmännavalmsförbundet i Stockholm tog initiativ till bildandet av en egen ungdomssektion, Konservativ ungdom, fick Nationella ungdomsförbundet oväntad konkurrens i medlemsrekryteringen. Dessa händelser i rikets huvudstad bidrog verksamt till att en brytning kom till stånd på det nationella planet 1934 mellan Allmänna valmansförbundets riksorganisation och Sveriges nationella ungdomsförbund.

Annars kan konstateras att Stockholmshögerns andra kvartssekel främst kännetecknades av arbete för en politisk och organisatorisk stabilisering av verksamheten. Medlemsantalet pendlade mellan 17 000 och 21 000 även i slutet av 40-talet då högerpartiet i såväl riket som i huvudstaden fick vidkännas några svidande valmötgångar.

Valen innebar för det mesta ett stillastående eller mandatmässigt fall i fullmäktige med undantag för 1942 och 1954 som var framgångsrika valår. Fram till 1950 befann sig de borgerliga partierna, högern och folkpartiet, i minoritet i fullmäktige. Även om en anda av samförstånd i många frågor då som nu vägledde det vardagliga politiska arbetet mellan de förtroendevalda från olika partier i stadshuset utspelade sig under ytan givetvis en traditionell kamp om politisk makt och inflytande.

En sådan stod under hela 30-talet om den 1920 inrättade borgarrådsinstitutionen, där högern uppfattade sig förfördelad av socialdemokraternas maktanspråk. Stadskollegiet föreslog 1939 på initiativ av en organisationskommitté att borgarrådsmandaten skulle fördelas på proportionella grunder. Denna ordning tillämpades från och med 1940 då högern fick två borgarrådsposter, vilket kostade partiet ansvaret för drätselroteln som partiet innehaft sedan 1920. Reformen innebar nämligen att den nyinrättade borgarrådsberedningen skulle ledas av finansborgarrådet, en nyckelpost vanligen vikt för det största partiet i en majoritetskonstellation. Högern tog åter hand om industriroteln och därutöver personalroteln.

1946 passade socialdemokraterna på att ta över personalroteln i samband med att högerns borgarråd avgick. Därmed hade partiet åter bara ett borgarråd och detta varade ända fram till valframgången 1954, då det inte längre kunde nekas två borgarrådsposter av åtta.

Förbundsstämmorna avhölls oftast i Konserthuset och förutom stadgeenliga förhandlingar om val- och budgetärenden antogs inte sällan olika uttalanden i dagsaktuella frågor i den övergripande kampen mot socialismens, kommunismens och kollektivismens smygande faror. Detta är också ofta det genomgående temat i de stämmotal som nyvalda förbundsordförande håller under 30- och 40-talen. Förslag om ändringar i förbundets stadgar och nomineringsbestämmelser utlöste då som nu livliga och stundom utdragna debatter.

Meningsskiljaktigheter om politiken och om hur nomineringar skulle äga rum och listor fastställas resulterade inför olika val vissa år i att man gick fram med särlistor eller under valkarteller tillsammans med liberaler och folkfrisinnade, oftast utan förmodad framgång.

Antalet lokala högerföreningar i Stockholm följde i princip församlingsgränserna och när Brännkyrka församling 1932 delades i två, Brännkyrka och Enskede, delades även den gamla högerföreningen. Därmed blev det totala antalet lokala föreningar 19.

I slutet av maj 1933 organiserades ett anslående medborgartåg mot bolsjevism och klasskamp med över 35 000 deltagare, från Östermalms-torg till festplatsen vid Källhagen som hade skapats inför Stockholmsutställningen 1930. Manifestationen samlade där mer än 60 000 åhörare

som fick lyssna till korta appeller av bland andra Arvid Lindman. Bakom det lyckade arrangemanget stod framför allt Stockholmsförbundets nybildade arbets- och kamporganisationer Högerfront och Konservativ ungdom.

På hösten samma år utkom första numret av medlemsbladet för Allmänna valmansförbundet i Stockholm som en förbindelseänk mellan förbundets ledning och medlemmarna. Högerföreningarna på söder skaffade sig också en egen klubblokal på Åsögatan 129 medan annars samlingsalen i förbundets fastighet på Karduansmakaregatan 9 vanligen användes av föreningarna för sammanträden.

Gösta Bagge

1934 infördes ordningen med rådgivande provval och kamplusten tog sig åter uttryck i ett anslående medborgartåg. Denna gång tågade över 40 000 personer från Karlaplan till Källhagen för att lyssna till bland andra Gösta Bagge och Arvid Lindman.

I valrörelsen inför 1935 års stadsfullmäktige- och elektorsval prövades en del nya grepp. För första gången tog en egen ungdomsorganisation, Ungsven-skarna i Stockholm, aktiv del i valarbetet. Broschyrer och valsedlar delades ut i stadens ytterområden, cykelpatruller och grupper för adressutskrivning organiserades, högtalarbilar cirkulerade, småmöten hölls på torg och öppna platser, telefonbearbetning och husagitation bestods väljarkåren.

Detta år beslutade förbundet också att till varje lokal högerförening organisera en lokal kvinnoklubb för att bättre ta till vara kvinnornas potential i det politiska arbetet. Vidare utsågs lokala husombud för att om möjligt få ett fastare grepp om nära väljarkontakter och utdelaransvariga.

Satsningen på kvinnoklubbar bar frukt och många kvinnor deltog med stor energi i valrörelsen inför 1936 års andrakammarval som dock gick högern röstmässigt emot, om än icke mandatmässigt.

Insikten om värdet av en god och kontinuerlig information till medlemmarna låg bakom tillkomsten av Stockholms Högerens informations-tjänst 1937. Ytterst handlade det om att ha välinformerade valarbetare för att möta väljarnas mångskiftande frågor.

Den ditills enda sällskapsresa förbundet arrangerat gick 1937 till Venedig via Tyskland och Österrike med över hundra uppskattande medlemmar som deltagare.

Tanken på att skapa ett forum för tjänstemannafrågor – en växande andel av medlemskretsen utgjordes av tjänstemän inom offentlig och privat sektor – hade börjat gry och fick 1938 fastare form. Den kommitté som tidigare bildats för dessa frågor formerades nu i tre grupper, en för vardera statstjänstemän, kommunaltjänstemän och privat tjänstemän, envar med egen ordförande och eget arbetsutskott.

Fullmäktigevalet 1938 blev ett kännbart bakslag, det största sedan rösträttsreformens genomförande. Till någon del ansågs det bero på de nedskärningar av den yttre valpropagandan som man både av ekonomiska och estetiska skäl beslutat om i god tid före valet.

I konsekvens med namnändringen 1939 till Högerens riksorganisation antog förbundet namnet Stockholms Högerens förbund. Därmed blev det också naturligt med högerföreningar, högerens kvinnoråd i Stockholm och högerens kvinnoklubbar.

Mellanvalsåret 1939 genomfördes en organisatorisk översyn. Bland annat skulle husombuden bli fler och aktivare och brevlådereklamen delas ut av frivilliga krafter. De största föreningarnas otympligt stora styrelser började bantas och slentrianmässiga omval av styrelseledamöter undveks. I kampanjarbetet prioriterades personlig påverkan snarare än trycksaker.

Att flera av dessa goda intentioner inte kom till utförande de närmast följande åren kan nog närmast förklaras med att ofärdstider och oroliga krigsår stod för dörren. Dock såg Högerens diskussionsklubb dagens ljus, ett forum för idépolitisk debatt inom högersinnade stockholmskretsar.¹

¹Högerklubben gick i graven så sent som 2001, ersatt av mer tidsanpassade diskussionsfora.

Året därpå fyllde förbundet 35 år och jubileumsstämman i Konsert-
huset kom i hög grad att präglas av den vid denna tidpunkt högst aktuella
Finlandsfrågan. Stämman antog en resolution i vilken krävdes att
frivilligrörelsen ”i alla tänkbara former påskyndas och effektiviseras
samt att de allvarligaste ansträngningar måste göras för att stödja Fin-
land och därmed även trygga Sveriges framtida fred och frihet”.

Ockupationen av våra grannländer Danmark och Norge samt Fin-
landskriget och världskriget präglade också tiden inför valet till andra
kammaren på hösten 1940. Högern, som hade starkt fog för sin hållning
i dessa frågor, hoppades på större utdelning i valet än vad resultatet vi-
sade. Röstetalet ökade visserligen men räckte inte till fler mandat.

De inledande krigsåren på 40-talet kastade naturligt nog sin skugga
över aktivitetslust och medlemstal inom förbundet; bägge sjönk. 1942
kunde dock en ljuspunkt noteras; vid valet till fullmäktige kunde högern
för första gången på femton år glädjas över tre nya mandat. Vid en analys
fann man att ”det politiska utgångsläget var gynnsamt, valpropagandan
hade inletts i god tid och att valkampanjen i tekniskt hänseende torde ha
stått på höjden av modernitet”. Namnet på medlemsbladet ändrades till
Stockholms-Högern och några specialnummer inför valet trycktes i
upplagor om 50 000 ex och skickades till kroppsarbetare i olika delar av
staden. Under våren bildades ett lösligt sammansatt köpmannaråd i syfte
att vara ett kontaktorgan mellan förbundet och stadens köpmän.

Mellanvalsåret 1943 ägnades huvudsakligen åt att konsolidera och
förstärka förbundets organisation och verksamhet i stadens ytterområden.
På hösten ägde en uppmärksamman sympatimanifestation rum i Konsert-
huset för vårt av tyskarna ockuperade södra grannland under parollen
”Danmark – Broderland”.

Detta år bildades också med anslutning från förbund, kvinnoråd och
ungdomsdistrikt Stockholms stads distrikt av studieförbundet Med-
borgarskolan med uppgiften att dels medverka i den allmänna folkbild-
ningen, dels svara för utbildning av högerns många förtroendevalda på
olika nivåer och i många skiftande ämnen.

Elsa Ewerlöf

Valåret 1944 behöll högern sina sex mandat i fullmäktige, varav ett gick till en minoritetslista. För första gången i förbundets historia valdes nu till presidiet också en kvinna som vice ordförande, kvinnorrådets ordförande Elsa Ewerlöf. Den nya hembiträdeslagen började gälla från den första november, vilket föranledde kvinnorrådet att samma dag öppna en rådgivningsbyrå där husmödrar och hembiträden utan kostnad kunde erhålla upplysningar om lagens innehåll och råd med anknytning till den nya lagen.

Ur väljarregistret kunde man sortera ut olika målgrupper. Detta utnyttjade förbundets tjänstemannakommitté för att med början detta år skicka ut en särskilt framtagen tidskrift anpassad till olika kategorier tjänstemän bosatta och verksamma i huvudstaden.

1945 firades 40-årsjubileum med stämmobankett på restaurang Gillet vid vilken visades ett bildspel, "Från unionskrisen till samlingsregeringen". I och med krigsslutet och fredsdagen i maj detta år kunde också förhoppningar om en ljusare framtid bryta fram rent allmänt i människors sinnen. Förbundsledningen tog ett fastare grepp om den nya tiden och tillsatte en nämnd med uppgift att stärka föreningsverksamheten på alla fronter. Ett antal delegationer för olika politiska sakfrågeområden tillkom också.

Flera partier vädrade morgonluft och det gällde att vässa argumenten inte minst rörande den ekonomiska politikens mål och medel. Till högerns och borgerlighetens besvikelse randades en socialistisk skördetid. Högerklubben sporrades till debatter och den tidigare Tjänstemannakommittén ombildades till Högerns tjänstemannagrupp i Stockholm samtidigt som de båda företagargrupperna vidgade sitt samarbete både inåt och utåt.

1946 kom valsättet till fullmäktige att särskilt missgynna högern i jämförelse med folkpartiet. Trots drygt 4 500 fler röster fick högern ett mandat mindre än folkpartiet. Satsningen på en särskild tjänstemannalista gav dock utdelning med fem mandat.

1947 blev ett mellanår för förbundet. Högerns företagargrupp i Stockholm bildades genom att de båda köpmanna- och hantverkarråden fördes samman. Den nybildade gruppens uppgift var att ”tillvarata och främja företagens intressen inom handeln, hantverket och småindustrin samt verka för en allsidig och rättvis representation av företagare inom partiet samt i statliga och kommunala organ”. Tidskriften Stockholms-Företagaren sändes hädanefter ut via ett särskilt register till cirka 30 000 mottagare.

Vid valet till andra kammaren året därpå fick högerkrafterna känna på ett av sina största valnederlag (från 24,1 till 16,9 procent) såväl i riket som i huvudstaden och detta trots att man som andra partier prövat nya former av propaganda, till exempel affischering på av staden fritt upplåtna utrymmen på räcken, gatu- och parkmark. Genom en gedigen kampanj värvades dock på hösten över 5 000 nya medlemmar, vilket renderade förbundet dess dittills högsta medlemsantal, över 21 000.

1949 satsades särskilt på en bred opinionsyttring mot kommunismen, på våren genom ett mycket stort möte i Vinterpalatset och på hösten genom ett specialnummer av den egna tidskriften med omslagsrubriken ”Kommunismen i dag”.

Vid fullmäktigevalet året därpå fick högern sin hittills lägsta representation, 17 mandat. Trots detta bröts dock för första gången sedan 1920 den socialistiska majoriteten i stadshuset i det att de borgerliga partierna tillsammans erövrade 52 mandat. På hösten gavs den egna tidskriften en ny och fräschare layout och kallelser till olika föreningsmöten skedde hädanefter genom den för att spara in portokostnader.

Arbetet med en grundligare översyn av stadgar och nomineringsbestämmelser upptog en hel del av förbundsverksamheten 1951. Riksorganisationen organiserade för första gången också en förkampanj inför andrakammarvalet året därpå.

Det gick bättre för högern denna gång. Man hade lagt upp särskilda väljarregister, gav ut en daglig eftermiddagstidning, Middagsnytt, två veckor före valdagen, åkte runt med bussar på stan i vilka det visades kampanjfilm och erbjöds samtal med någon riksdagskandidat. Förbundets tidskrift bytte namn till Vi Stockholmare och stöptes i en delvis modernare form.

1953 var det dags för en ny föreningsreform: Enskede delades i tre föreningar, Brännkyrka och Bromma i fyra. Oscarsföreningen, numerrätt störst vid denna tid, delades i två. Detta år inrättades också så kallade kretsråd som skulle vara sammanhållande och rådgivande i ett antal frågor gemensamma för föreningar inom samma valkrets.

Fullmäktigevalen 1954 blev det dittills mest framgångsrika för högerpartiet. Partiet gick fram med tre mandat till tjugo. Ett ovanligt stort antal yngre krafter bidrog till en fruktbar valrörelse. Året därpå var partiet och ungdomsdistriktet stadens största frivilligt rekryterade politiska organisationer.

Femtio år med skiftande öden låg bakom huvudstadens högerkrafter. De följande femtio åren skulle förvisso också bli växlingsrika, inte minst för att nybildade partier kom att erbjuda en utmanande konkurrens inom den politiska maktsfären.

DET MODERNA STOCKHOLM TAR FORM: VAD HAR MODERATERNA BETYTT?

CARL ERIK HEDLUND

Avsikten med denna exposé är att lyfta fram några viktiga förändringar i Stockholm under de senaste 50 åren, belysa hur och i vilken grad moderaterna påverkat utvecklingen och beskriva partiets agerande inom viktiga områden.

En fråga av stor vikt var omvandlingen av Stockholms centrala delar. Infrastrukturen med trafikleder, bostadsbyggande och storlandstingets skapande är en annan. Hur kan man klara de stora utmaningarna med bibehållande av verklig medborgarmakt?

Fram till 1994 fanns en form av samregering i Stockholms stad och landsting. Ledningen för de olika rotlarna delades upp mellan partierna, men ytterst var det naturligtvis den politiska majoriteten som beslutade. Från den allmänna rösträttens införande hade majoriteten i Stockholms stadsfullmäktige varit socialistisk, men 1950 blev det ett borgerligt flertal och sedan dess har majoriteten växlat flitigt. De täta skiftena vid makten har medfört att stadens tjänstemän och experter inom stadsplanering och fastighetskontor fått en mycket markerad nyckelroll i omdaningen av stadsbilden.

Under de senaste 50 åren har Sverige kraftigt förändrats och förändringen kanske varit allra tydligast i huvudstaden. Inflyttningen från övriga landet till Stockholmsregionen har varit utan motstycke i historien. Detta har i sin tur ställt stora krav på stadsplaneringen, bostadsbyggandet, skapandet av nya trafikleder, utbyggnad av sjukhus och andra tjänsteverksamheter. De politiska beslutsfattarna i stadshuset har ställts inför stora och genomgripande avgöranden, beslut som kommit att sätta spår inte bara i nutiden utan också långt in i framtiden.

På några decennier raserades mycket av det gamla Stockholm och den nya staden växte fram. På gott och ont. Omdaningen av Stockholms citykärna är en av de mest genomgripande förändringar av en stadsbild

som gjorts i modern tid i Sverige. På senare tid har ett antal böcker med kritiskt innehåll publicerats och resultatet av cityplanen diskuteras fortfarande. Vilken roll hade de moderata politikerna?

Redan i slutet av 1800-talet insåg många att det var nödvändigt att göra något åt Stockholms stadsplan, vars gatunät skapats på 1600-talet. Många hus som byggdes då användes fortfarande. Sanitära förhållanden var inte godtagbara och det fanns åtskilliga fastigheter som hade förfallit. Den mäktiga Brunkebergsåsen gick som en naturlig mur rakt genom stadskärnan och försvårade kommunikationen mellan de västra och östra delarna av staden. Mellan de norra och södra delarna utgjorde Mälaren och Saltsjön naturliga hinder.

Sverige hade genom industrialiseringen lämnat ställningen som ett av Europas fattigaste länder och huvudstaden borde återspegla detta faktum. Men hur skulle det nya Stockholm se ut? Det gjordes många utredningar och oenigheten var många gånger stor. 1931 utlystes därför en internationell stadsplanetävling om nedre Norrmalm med över 350 deltagande arkitekter. Världskända profiler som Le Corbusier och Alvar Aalto var med och deras förslag var radikala. De krävde att i stort sett allt gammalt skulle bort för att ge plats åt det nya och funktionella i form av höghus, breda gator och öppna platser i stället för det mycket tätbefolkade gytret. Andra förslag värnade om en stadsmiljö med små torg och lummiga parker.

Stadsplanefrågor följde inte alltid partilinjerna. Det fanns många olika meningar om den framtida utformningen inom alla partier och debatten var livlig i medierna. Några större beslut togs inte förrän 1941 då man beslöt att börja planeringen av en tunnelbana. Det var också byggandet av denna efter andra världskrigets slut som fick fart på stadsplaneändringarna. Enigheten var stor om behovet av bättre kommunikationer och tunnelbanan ”låg rätt i tiden”. Storstäder som London, Paris, New York och Moskva hade tunnelbanenät, så varför inte Stockholm? Den segdragna debatten om hur stadens inre kärna skulle utformas hade inte resulterat i något avgörande planbeslut, men nu krävde tunnelbanebygget rivningar för att kunna förverkligas.

En tidigt mycket stor fråga var Sveavägens förlängning. Gatan gick då fram till Kungsgatan, men sedan var det stopp. Gustaf III:s vision av en rak boulevard från slottet till Haga slott hade aldrig förverkligats.

Kungsgatan hade grävts ur och det verkade naturligt att Sveavägen fortsatte söderut, men hur lång skulle gatans sträckning bli? Striden mellan olika arkitekter pågick under decennier och kombattanterna var mycket högröstade. En falang ville dra fram Sveavägen till Strömmen, medan andra ville stanna vid Hamngatan och där göra en anslutning till Klarabergsgatan. Stockholms Handelskammare drev på 40-talet en stark kampanj mot det långa alternativet och hade stöd av bland andra högerpartiet. Handelskammarens vice VD Gösta Bohman var suppleant i fastighetsnämnden på ett högermandat trots att han ännu inte var medlem i partiet. Det var därför naturligt att Stockholms näringsliv och högersamarbetade. Det korta alternativet segrade 1945.

Gösta Bohman

När den borgerliga majoriteten tog över makten i stadshuset 1950 var den södra tunnelbanan från Hökarängen just färdig och den västra delen närmade sig Hötorget, vars station blev färdig två år senare. De rivningar som varit nödvändiga för att bygga tunnelbanan västerut var inte särskilt omfattande, men de som ville förändra innerstaden hade fått blodad tand. Snart kom också beslutet att förena de två tunnelbanelinjerna genom ett tunnelbygge via nedre Norrmalm och broförbindelse vid Gamla Stan, vilket framkallade en ny rivningsväg.

Snart drevs planeringen in i en avgörande fas. Det visade sig att det bland experter och ”visionära” politiker också fanns en annan agenda. Experter inom stadens tekniska förvaltning hade länge svarat för utredningarna om alternativen och när bollen nu var i rullning agerades det friskt från tjänstemannahåll för att förverkliga den Stora Förändringen. Socialdemokraterna såg möjligheten att kommunalisera ägandet. Alla nya tomter som skapades skulle förbli i kommunens ägo och endast kunna disponeras med tomträtt.

Nu skulle det moderna Stockholm skapas. De stora greppens tid var inne. Det räckte inte med de rivningar som var nödvändiga för tunnelbanan. Hela nedre Norrmalm skulle förändras och för att genomföra det skapades en lag om zonexpropriering av hela kvarter. Förändringarna genomfördes under starka protester från näringslivet och moderaterna.

Alla instanser insåg att staden måste ha möjligheter att lösa in fastigheter för att tillgodose allmänintresset, men att använda sig av expropriering i denna skala var inte förenligt med en rättstat, menade moderaterna. Att riva för tunnelbygge var en sak, men att utplåna hela kvarter för att skapa något annat inkräktade på egendomsrätten.

Moderaterna krävde genom Gösta Agrenius att de gamla fastighetsägarna skulle få möjlighet att köpa tillbaks tomterna efter att tunnelbygget avslutats, men det ville inte övriga partier medverka till. Det blev tomträter.

Både näringslivet och moderaterna motsatte sig denna mark-socialisering. Återigen var det Gösta Bohman som spelade en viktig roll i sin tredubbla roll som vice VD i Handelskammaren, ombudsman i Köpmannaföreningen och ledamot i fastighetsnämnden. Motståndet mot tomträter var starkt inom näringslivet. När Industriförbundet skulle flytta till nya lokaler blev det inte till ett av höghusen i Hötorgscity som stadens socialdemokrater önskat utan till en egen tomt på Storgatan nära Hedvig Eleonoras kyrka.

Hur omfattande skulle omdaningen vara? De planer som gjorts på 30-talet hade tillkommit före bilismens tidevarv och planläggningen fick därför till stora delar göras om. Stadens experter satt på ett överlägset kunnande, men även inom den gruppen fanns stridande viljor. Omfattande nybyggen riskerade att utplåna de historiska spåren i stadsbilden. Olika grupperingar i de politiska partierna stred mot varandra. Tidningarna drev kampanjer och kulturpersonligheter skrev upprop. Näringslivet var naturligtvis också en mycket viktig intressent. Gamla affärslägen skulle försvinna och nya skapas, och framför allt de mindre företagen var angelägna om att bevara mycket av det ursprungliga.

Moderaterna och Handelskammaren ville bevara så mycket som möjligt av stadsbilden och förordade därför bland annat att vägar skulle byggas i en ring runt staden, att de allmänna kommunikationsmedlen skulle stärkas och att parkeringshus skulle byggas i utkanterna i stället för en stor mängd parkeringshus i city. I valrörelsen 1962 angrep högerpartiet rivningsraseriet, men förlorade flera mandat i fullmäktige, förmodligen beroende på utfallet i riksvalet. Högern var inte tillräckligt stor för att kunna hindra utvecklingen, men man kunde bromsa och delvis modifiera planerna.

När staden 1971 beslutat att en stor tunnelbanestation med butiker skulle byggas under Karl XII:s torg och att almarna där skulle fällas hade stockholmarna fått nog av cityförstörelse. Almstriden har gått till historien som den första stora miljödemonstrationen i Sverige. Den var en tydlig protest mot rivningarna och förändringarna i stadens hjärta. Det är värt att notera att endast ett parti hade reserverat sig mot beslutet att bygga tunnelbanenedgången: moderaterna.

Gösta Bohman var en mycket aktiv aktör i stadsplanefrågorna. 1958 blev han riksdagsledamot men var knuten till Handelskammaren fram till 1970, då han blev partiordförande. Lars Almström, efterträdare i såväl Handelskammaren som fastighetsnämnden, spelade också en viktig roll i debatten. Bengt Lind var den ledamot i fastighetsnämnden som fick dra det tunga lasset att försöka förhindra en alltför långt driven förändring. En genomgång av material från den tiden visar att Stockholm skulle ha fått en mjukare, människovänligare och samtidigt bättre fungerande stadsplan om synpunkterna från moderata företrädare fått större genomslag.

Stockholm är inte bara själva staden. En stor del av regionen runt omkring är på olika sätt integrerad i vad som tidigare kallades Stor-Stockholm, men som i dag allt oftare benämns Mälardalsområdet. Att gränserna var för snäva för att ge plats till nya bostäder insåg politikerna tidigt. Först ville man inkorporera grannkommunerna. Bromma, Huddinge, Hässelby med flera blev delar av staden, men småningom insåg både stadens och grannkommunernas företrädare att det skulle vara bättre att samverka i stället för att fusionera. Resultatet blev storlandstinget som kom till stånd 1971. Moderaterna var inte helt med på noterna, eftersom man såg svagheter i ett system som växte upp vid sidan av kommunerna och staten. Detta till trots bildades storlandstinget och nu gällde det att administrera det på bästa sätt. Det fanns ursprungligen två stora frågor: trafiken och sjukvården. Tidigare hade Stockholms stad inte varit med i länets landsting utan i staden fanns en rad sjukhus med varierande status. I länet fanns också flera sjukhus av olika storlek. Befolkningsökningen krävde fler läkare och sjukvårdsplatser, varför det framstod som naturligt att planeringen gjordes utan hänsyn till kommungränser.

På liknande sätt förhöll det sig med trafiken. Det var inte hållbart att ha ett antal sinsemellan olika bussföretag som trafikerade området. Aningen skulle det finnas ett överordnat nätsystem som koordinerade verksamheten eller så skulle ett gemensamt bolag stå för driften. Det blev det senare. Stockholms Spårvägar och övriga bolag förenades i Stockholms Lokaltrafik på 50-talet. Först under den borgerliga ledningen av landstinget på 90-talet kunde driften åter konkurrensutsättas genom entreprenadupphandling.

Sven Johansson

När storlandstinget kom till stånd var det i mycket ett socialdemokratiskt projekt. Det passade väl in i deras bild av det ”effektiva” samhället, medan moderaterna var mer skeptiska till storsatsningar och monopol. Trots detta fick två moderater huvudansvaret i begynnelsen: industriborgarrådet Gösta Agrenius blev ordförande i regionplanenämnden 1966 och när storlandstinget blev en realitet 1971-78 tog Sven Johansson över och hade ansvaret för förvaltningsutskottets regionplanekommitté. Han lyckades jämkna ihop olika kommuners intressen och olika partiers politiska ideologier till samförstånd.

Påfallande ofta har det varit mycket jämnt mellan blocken i stadshuset. När det kommer in nya partier med nya agendor finns det oftast ingen given majoritet. Stockholmspartiet tog första gången plats 1979 och kunde under den perioden välja vilket parti man skulle stödja. Det stod 49-49 i mandat mellan blocken och Stockholmspartiet hade tre mandat. Första året kunde John-Olle Persson (s) och Ulf Adelsohn (m) komma överens med centerpartiet om huvuddragen i politiken för att inte stockholmspartiet skulle bli vågmästare.

Valet därpå fick socialdemokraterna och vpk majoritet. 1985 blev det 50-47 i socialistisk favör och tre mandat för Stockholmspartiet. De flesta räknade med att sp skulle stödja vänsterblocket. Ordföranden Agneta Dreber hade i uttalanden markerat självständighet, men det tolkades som förhandlingstaktik. Hon blev inte kontaktad av moderatledningen och det var tydligt att hon var irriterad över att inte få någon invit.

Hennes uttalande om att hon kunde tänka sig att sänka skatten föranledde inte heller någon reaktion från moderaterna. Inte förrän dagen när budgeten skulle klubbas, då Sture Palmgren promenerade förbi Dreber i rådssalen och sade: ”Jaså, du vill sänka skatten?”. Som svar fick han ett klart ja och de två lämnade mötet tillsammans med Lennart Rydberg (fp) för att se om det gick att skapa en ny majoritet. Under tiden pågick budgetdebatten och Carl Cederschiöld fick utnyttja sin talekonst för att förlänga debatten, så att Dreber, Palmgren och Rydberg skulle hinna komma till en överenskommelse. När Palmgren återkom och med ett tecken visade att förhandlingen var klar kunde Cederschiöld avrunda sitt anförande. En borgerlig majoritet hade i realiteten tagit över.

Sture Palmgren

Genom maktskiftet kunde förutom den första skattesänkningen i modern tid också den första privata förskolan Pysslingen skapas. Under stora protester från vänsterminoriteten och facket blev de kommunalt anställda fotvårdarna egna företagare. Det är de fortfarande, vare sig socialdemokrater, facket eller fotvårdarna har velat ändra på detta.

På samma sätt beslöt den borgerliga majoriteten i landstinget småningom att bolagisera några sjukhus och senare även sälja S:t Görans sjukhus. Åter utbröt stora protester, men när det blev socialistisk majoritet igen ville ingen återgå till det gamla systemet.

Framgångar som dessa hotar den socialdemokratiska självbilden. Valfrihet, konkurrens och företagsamhet är honnörssord bland moderater, medan socialdemokrater hävdar att begreppen är oförenliga med vård och utbildning. Det är därför det tar så lång tid att genomföra förändringar och så viktigt att ständigt driva dessa frågor.

Rivningsraseriet i samband med cityplaneringen hade smittat av sig på andra områden. Socialdemokraterna ville 1975 riva Münchenbryggeriet för att bygga bostäder där. De borgerliga partierna med moderaterna i spetsen motsatte sig kraftigt projektet. Bryggeriets vara eller icke vara blev en stor fråga i valet 1976 som resulterade i borgerlig seger. Bryggeriet med sin stolta fasad räddades och en viktig del av stadsbilden bevarades samtidigt som lokalerna kunde användas av olika föreningar och sammanslutningar.

1990 uppdrogs åt dåvarande riksbankschefen Bengt Dennis att svara för en utredning om hur Stockholms trafikproblem skulle kunna lösas. Denniskommittén bestod av representanter från staten, länet, staden och näringslivet och resultatet förankrades hos de tre största partierna; s, m och fp. Enligt förslaget som presenterades 1991 skulle ringen runt Stockholm förverkligas. Österledens och Västerledens utformning skulle dock utredas ytterligare. Södra länken, Bellevuelänken och Värtalänken skulle vara klara 1996, Tvärleden byggas, ett tredje järnvägsspår över Riddarfjärden komplettera de två som funnits sedan slutet av 1800-talet, med mera. Projektet beräknades kosta 28 miljarder kronor i 1991 års penningvärde.

Moderaterna hade arbetat för detta i nästan 50 år, men det fanns en hake: biltullar. Sådana var partiet starkt emot, men för att säkra Dennis-uppgörelsen accepterade man dem som pris för en omfattande infrastruktursatsning som var absolut nödvändig för stadens och regionens utveckling. När socialdemokraterna efter valet 1994 med stöd av centerpartiet skapade en majoritet i riksdagen offrades Dennisöverenskommelsen. Motiveringen från s-ledningen var att finansieringen inte ansågs klar.

Nu skriver vi 2005 och Södra länken är nyss invigd. Start för Norra länken är planerad att påbörjas i år. Biltullar aviseras till mitten av 2005 trots att det inte finns någon ring! Det sker efter ett socialdemokratiskt vallöfte 2002 att inga biltullar skulle införas. Regeringen körde ännu en gång över partikamraterna i Stockholms län i en viktig infrastrukturfråga, nu med miljöpartiet och vänsterpartiet som stöd i riksdagen.

Om socialdemokraterna och deras samarbetspartier fått råda hade Bromma flygplats lagts ned för många år sedan. Moderaterna och näringslivet har tillsammans agerat för att flygplatsen skall vara kvar. Arlanda flygplats räcker inte till och kan inte ta emot privatflyget samtidigt med det reguljära flyget. Bromma har utan större investeringar utvecklats till landets tredje flygplats räknat i antal passagerare.

Den borgerliga majoriteten med moderaterna i spetsen drev före valet 1994 igenom ett avtal med Luftfartsverket om Bromma som gäller fram till 2011. Socialdemokraterna har i varje valrörelse lovat att stänga flygplatsen så fort detta är möjligt. I stället vill man bygga bostäder på

området. Detta är något som majoriteten av Brommaborna inte vill. Inte för att de älskar flyget utan för att de ansträngda kommunikationerna på gator, broar och tunnelbana inte klarar en så stor utbyggnad utan att köerna blir ännu längre. Utbyggnaden skulle innebära en folkmängdsökning motsvarande Skövdes stadskärna.

Det råder ingen större skillnad mellan partierna när det gäller ambitionen att Stockholm skall ha en bra miljö, men metoderna att nå målet varierar. Under moderat ledning av industriroteln har uppvärmningen av husen successivt gått från 80 procent olja till att nu domineras av avfallsförbränning och el. Stora vattenvärmepumpar har installerats och bidrar till en positiv miljö.

I arbetet att förbättra miljön genom teknikutveckling gäller det dock att hålla sig till de realistiska alternativen. 1982 ville v, c och sp att luftvärmepumpar skulle installeras. Tekniker visade att det var en ineffektiv och olönsam konstruktion men partierna framhärjade. För att få slut på debatten föreslog dåvarande industriborgarrådet Carl Cederschiöld att man skulle bygga en luftvärmepump i Skarpnäck, vilket också skedde. Kalkylerna visade sig riktiga; det var en mycket olönsam investering, men denna åskådningsundervisning tystade ropen på att energitillförseln skulle ske via luftvärmepumpar. Debatten koncentrerades därefter på rimligare lösningar.

Ett annat positivt miljöbeslut kom när dåvarande gatuborgarrådet Sture Palmgren drev igenom att antalet gatuserveringar skulle öka. Tjänstemännen på gatukontoret var inte särskilt positiva. De ansåg sig inte ens kunna ta fram ett underlag på platser som skulle kunna lämpa sig för trottoarserveringar, än mindre informera om det. Palmgren vände sig då till Expressen och när tidningen med bilder och kartor slog upp nyheten om alla de platser som kunde vara lämpliga för serveringar kom ansökningar från hugade intressenter i en mängd som överträffade alla förväntningar. Isen var bruten och sedan är Stockholms stadsmiljö sommartid präglad av många uteserveringar till glädje för invånare och besökare.

*Carl Cederschiöld
visar effekten av (s)
skattehöjningar*

Ytterligare ett exempel på värdet av maktskiften är att det går att sänka skatten och samtidigt förbättra den kommunala servicen. Det kunde den borgerliga majoriteten med Carl Cederschiöld som finansborgarråd visa under perioden 1999-2002. Föregående fyraårsperiod hade socialdemokraterna höjt kommunalskatten med 0:95, men de borgerliga kunde både sänka skatten med hela den socialistiska höjningen och göra staden skuldfri innan det var dags att lämna över till en vänstermajoritet igen.

Receptet var att prioritera de insatser som betyder mest för medborgarna och se till att konkurrensen ökar även inom det kommunala området. Det låter lätt men kräver en ordentlig analys och vilja att förändra.

Dessa nedslag i det senaste halvseklets kommunala politik visar att det går att förändra både politik och verklighet om det finns en tydlig viljeinriktning. Samregerandet fram till 1994 hade sina nackdelar, men skapade förutsättningar för pragmatiska lösningar som höll även när majoritetsförhållandena skiftade. I dag har stad och landsting majoritetsstyre, vilket innebär att det blir svårare att skapa överenskommelser om till exempel nödvändiga infrastruktursatsningar. Å andra sidan är det tydligare för väljarna vem som har ansvaret.

I samregerandet betyder de enskilda politikernas förmåga att analysera, argumentera och förhandla mer än i majoritetssystemet där parti-lojaliteten tar över. En annan oroande faktor är att maktspelet på rikspolnet inte sällan resulterar i att samförstånd på det regionala planet saboteras av regeringsbeslut. Det skulle ett maktskifte i riksdag, landsting och stad kunna ändra på.

EFTER SEXTIOTALSKRISERNA KOM LYFTET: STOCKHOLM OCH PARTILEDARBYTET 1970

JOHAN WESTRIN

En av de allra djupaste kriserna i den moderata historien inträffade hösten 1970. Men den kom knappast som någon blixtrån från klar himmel. Under en lång följd av år hade motgångarna kommit en efter en.

*Gunnar
Heckscher*

Valet 1964 blev det tredje nederlaget i följd. Det ledde till att partiledaren Gunnar Heckscher på våren 1965 meddelade att han inte tänkte ställa upp till omval vid stämman i juni. Till hans efterträdare valdes partisekreteraren Yngve Holmberg. Till stor del berodde detta på att alla andra tänkbara kandidater tackade nej. Till förste vice ordförande valdes samtidigt direktören i Stockholms Handelskammare Gösta Bohman.

Yngve Holmberg var son till den kände redaktören och översättaren Nils Holmberg. Han tog en juristexamen vid Stockholms högskola 1951 och anställdes vid partiets riksdagskansli 1954. Under åren 1955-59 var han borgarrådssekreterare i Stockholm, därefter VD i Näringslivets byggnadsdelegation för att 1961 bli högerpartiets partisekreterare.

Holmberg hade kort före valet till partiordförande fyllt 40 år och var därmed partiets dittills yngste ledare. Han ansågs dessutom ha ett fördelaktigt utseende som man gärna ville dra nytta av. I USA hade det demokratiska partiets kandidat John F Kennedy valts till president 1960. Hans ungdom, utseende och personliga karisma hade varit avgörande för att han med mycket knapp marginal lyckades besegra vicepresidenten Richard M Nixon. Kennedys kampanj hade väckt stor uppmärksamhet och kom på många sätt att bli stilbildande.

I Sverige gick högerpartiet in för att lansera Yngve Holmberg som en svensk Kennedy. Redan kort efter hans tillträde trycktes en personaffisch med partiledaren leende i halvfigur mot en klarröd bakgrund.

1966 väntade kommunal- och landstingsval. Nu gällde det för högerpartiet att komma igen efter den stora tillbakagången 1962, då partiet hade minskat med nästan fem procentenheter.

I valkampanjen 1966 hade riksorganisationen lanserat två huvudaffischer av vilka den ena visade en närbild av Holmbergs ansikte mot en mörk bakgrund. Texten löd: ”Lägg Din röst där den väger tyngst. Välj Förening, Förnyelse, Förmåga.” På den andra affischen sågs en gråaktig bild med gående människor i stadsmiljö på väg till eller från jobbet. Uppe i vänstra hörnet fanns tre böjda pilar som tillsammans bildade en cirkel. På pilarna stod orden skattehöjningar, prisstegringar, löneförstoring. Uppmaningen på affischen löd ”Bryt den onda cirkeln.”

Socialdemokraterna hade vad som sannolikt varit deras värsta affisch genom tiderna. På den syntes ett starkt uppförstorat babyansikte och budskapet löd: ”Tänk framåt, välj Socialdemokratin.” I Dagens Nyheter gjorde tecknaren Poul Ströyer en bildserie där en man följde uppmaningen och tänker: ”Bostadskön växer. Nya skatter. Inflationen fortsätter.” På sista bilden gör han en grimas av fasa. Denna teckning köpte folkpartiet rätten till och gjorde en affisch av, vilken sattes upp vid sidan av det socialdemokratiska babyansiktet där detta förekom.

Valet blev en framgång för hela borgerligheten och högerpartiet gladdes över en uppgång för första gången på åtta år. I riket fick partiet 14,7 procent, vilket var en ökning med en procentenhet jämfört med riksdagsvalet 1964. I Stockholm noterades 21,6 procent av rösterna, vilket ökade antalet mandat i stadsfullmäktige från 23 till 24.

Socialdemokraterna, som hade nått ett lysande valresultat 1962, drabbades av ett kraftigt bakslag. Statsminister Tage Erlander hade givit ett trött och förvirrat intryck vid den stora utfrågningen i den då fortfarande enda TV-kanalen. Bostadsbristen i Storstockholm var skriande och när Erlander fick frågan vad ett ungt par som sökte bostad skulle ta sig till, svarade han att de skulle ställa sig i bostadskön. Efter det var fiaskot givet.

Däremot hade Yngve Holmberg framstått som något nytt, ungt och friskt. Han hade klarat TV-utfrågningen bra och reste flitigt till valmöten på många håll i landet.

I Stockholm bröts åtta år av socialdemokratiskt styre. Hjalmar Mehr fick avgå som finansborgarråd och efterträddes av folkpartisten Per-Olof Hansson. Högerpartiet fick två borgarrådsposter i det nya styret: Gösta Agrenius blev industriborgarråd och Sven Johansson sjukvårdsborgarråd. Det nya borgerliga styret i Stockholm tog sig an uppgiften med ambition och entusiasm.

Efter två år kunde man visa resultat. Nya satsningar hade gjorts trots oförändrad skatt. Dessutom rådde en god och förhoppningsfull stämning. Under 1967 hade opinionsinstitutet Sifo inlett regelbundna redovisningar av det partipolitiska opinionsläget. De visade bra siffror för borgerligheten.

Inför riksdagsvalet 1968 skulle högerpartiet pröva verkligt moderna kampanjgrepp enligt amerikansk förebild. På de stora mötena förekom inte bara framträdanden av partiets ledande politiker utan också underhållning av någon musikgrupp eller känd artist. Dessutom bjöds vid en del av dessa möten på helstekt gris.

Hela kampanjen blev mycket kostsam. Om det i förra valrörelsen varit socialdemokraterna som stått för den stora fiaskoaffischen blev det 1968 i stället högern. Den föreställde två händer som tummade med varandra. Den ena var en typisk tjänstemannahand med vit manschett. Den andra var betydligt grövre och ganska jordig, tänkt som en arbetarhand. Texten löd: ”Det är Du som ska vinna på valet.” Tanken var att visa att partiet stod över klassmotsättningar och att alla samhällsgrupper skulle jobba gemensamt för att vinna valet och ge Sverige en bättre regering. Men affischens effekt blev rakt motsatt och drog igång en klasskampsretorik från motståndarna av ett slag som sannolikt inte förekommit sedan 30-talets början.

De andra högeraffischerna var heller inga succéer. På en av dem såg man Yngve Holmberg och Gösta Bohman stående i Kungsträdgården mot bakgrund av Norrmalmstorg, samtalande med två ungdomar. Holmberg syntes i mitten av bilden mellan de två ungdomarnas nackar och Bohman litet mer perifert till höger.¹ Affischen fanns med två olika tex-

¹ I Gösta Bohmans memoarer, *Så var det*, framkommer att Holmberg motvilligt gick med på att låta Bohman få vara med på bilden. Samma bild hade tryckts på omslaget till en broschyr som skulle distribueras till hushållen. Men på Holmbergs initiativ hade broschyren tryckts om – utan Bohman på bilden.

ter. Den ena löd: ”Det är 10 nya högermandat som ska ge Dig en bättre regering” och den andra: ”För en handlingskraftig 3-partiregering”. Regeringsskifte framstod alltså som huvudskalet till att man skulle rösta på högerpartiet.

Valresultatet blev en stor besvikelse. Hela partiet och kampanjen hade andats stor optimism och man hade tagit ut segern i förskott. På valnatten visade det sig att socialdemokraterna hade lyckats få absolut majoritet i valmanskåren med 50,1 procent av rösterna. Högerpartiet drabbades däremot av en ny tillbakagång, från 13,7 procent i riksdagsvalet 1964 till 12,9 procent. Mandatmässigt blev förlusten bara ett mandat, men med tanke på de högt uppskrivade förväntningarna framstod tillbakagången som väldigt mycket större.

I motsats till 1966 hade den avgående Tage Erlander inte gjort några tabbar utan framstod som en gemytlig gammal man som nu stod inför sitt avskedstagande till svenska folket. Dessutom hade en månad före valet Tjeckoslovakien invaderats av Warszawapaksstyrkor. Hur mycket invasionen betydde för valresultatet har valanalytiker åltat fram och åter, men sannolikt hade den stor effekt; det kändes tryggast att rösta för sittande regering.

Men det går inte att skylla valnederlaget bara på utrikeshändelser. Högerpartiet hade satsat mycket stora summor på en starkt Amerikainspirerad kampanj som inte alls gav utdelning. Lotteriet som skulle finansiera det hela blev ett jättefiasko. Efter valet beslutade en extra riksstämman i januari 1969 att partiet skulle byta namn. Stor oenighet rådde, men efter att ha diskuterat flera olika namnförslag landade en klar majoritet till slut på moderata samlingspartiet. Under våren presenterades den nya partisymbolen, M:et med de fem punkterna, och under hösten antogs ett nytt partiprogram.²

I Stockholm inträffade en händelse som skakade förbundet och gav upphov till oväntade interna motsättningar. För sista gången skulle Stockholms stadsfullmäktige välja ledamöter till riksdagens första kammare. Eftersom Yngve Holmberg i valet 1968 hade blivit invald i andra kam-

² Programmet har av Torbjörn Nilsson, docent i samtidshistoria och ledare för forskningsprojektet om moderaternas hundra år, karaktäriserats som partiets mest vänsterpräglade genom tiderna. Slutet av 60-talet var vänsteridéernas gyllene tid i Sverige och inte ens högern kunde undgå att i någon mån präglas av tidsandan.

maren var tanken att Gösta Bohman skulle flytta över till första kammaren. Därför placerades han utan diskussion på första plats på valsedeln. De två följande namnen rådde det också enighet om: Allan Hernelius och Bertil Lidgard.

Men om det fjärde namnet blev det strid. Både Ingrid Diesen, som sedan 1967 hade representerat partiet i första kammaren, och Ethel Florén-Winther, som sedan 1965 var kvinnoförbundets ordförande, var föreslagna till den sista valbara platsen. Vid en votering i gruppen segrade Diesen och blev därmed fjärde namn med Florén-Winther som femte.

Men när själva valet skedde i fullmäktige visade det sig att på fem av de moderata valsedlarna hade alla namn före Ethel Florén-Winther strukits. Hon blev alltså första namn på fem valsedlar, vilket innebar att hon valdes till riksdagens första kammare i stället för Ingrid Diesen. Det inträffade väckte stor uppståndelse både inom och utom fullmäktigegruppen. Fyra av dem som gjort strykningarna framträdde omedelbart och tillstod detta. Via utslutningsmetoden stod klart att Florén-Winther var den femte.

Gösta Bohman uttalade omedelbart sitt stöd för fullmäktigegruppens majoritet och deklarerade att Ethel Florén-Winther borde avstå mandatet i riksdagen till Ingrid Diesen. Yngve Holmbergs inställning i frågan var däremot oklar. Detta kom att få betydelse för stockholmarnas ställningstagande i partiledarstriden året efter. De menade att de i den interna konflikten inte hade fått det stöd av den sittande partiordföranden som de borde ha fått. Det hade de däremot fått av Gösta Bohman.

Efter alla extravaganserna 1968 fanns det i valrörelsen 1970 bara ekonomi för en sparsam valkampanj med en enda centralt producerad huvudaffisch. På den syntes orden samverkan, rättvisa, ansvar med den nya partisymbolen och det nya partinamnet. Debatten i valrörelsen blev hätsk. Med Olof Palme som partiledare hade socialdemokraterna fått en helt annan framtoning än med den skämtsamme och gemytliga Erlander.

Att valresultatet inte skulle bli någon framgång var väntat. I motsats till 1968 visade opinionsmätningarna att partiet inte seglade i medvind. Bottenrekordet 11,5 procent var sämre än förhoppningarna men ändå bättre än de värsta farhågorna.

I Stockholms fullmäktige gick den borgerliga majoriteten från 1966 förlorad. Moderata samlingspartiet fick 16,9 procent av rösterna i kommunfullmäktigevalet, minskade från 24 till 16 mandat och tappade en av två borgarrådsposter. Gösta Agrenius avgick för att bli VD för elkraftföretaget Krångede och Sven Johansson gick över som landstingsråd i det nybildade storlandstinget. Lennart Blom blev nytt industriborgarråd. Socialdemokraten Hjalmar Mehr återkom som finansborgarråd.

Omedelbart efter valet blev den dolda motsättningen mellan Yngve Holmberg och Gösta Bohman offentlig. Det var uppenbart att det inte gick att fortsätta med det sittande partipresidiet. Antingen måste Holmberg eller Bohman bytas ut.

Båda var stockholmare. Det hade fördelen att partiledarstriden inte orsakade motsättningar mellan regionala intressen. Däremot var det uppenbart att de hade sina starka och svaga områden i landet. Holmberg fick stöd där man allra hårdast hade drivit kraven på borgerlig samling, medan Bohman stod stark i områden där man var mer angelägen om att framhäva partiets egen profil och politik. I Stockholm hade Bohman i provvalet fått fler röster än Holmberg.

Den extra partistämman i Farsta gymnasium den 14 november 1970 föregicks av stor nervositet och publicitet. Stockholmsmoderaternas förbundsordförande Bertil Lidgard framförde stockholmarnas åsikt i valberedningen som hade blivit oenig: med sju röster mot sex beslöt dess majoritet att föreslå Gösta Bohman som ny partiordförande. En klar majoritet av Stockholmsdelegaterna röstade på Bohman som vann med 132-82.

Sedan började en ny era i partiets historia, åter till tidigare höjder.

STOCKHOLMSPROFILER
KURTH KRISTENSSON

Margaretha af Ugglas:
Ett brinnande intresse för Europafrågor

– Stockholmsförbundet är ett stort och starkt förbund, rikt på olika färgstarka personligheter. Jag tänker till exempel på Allan Hernelius, Gösta Agrenius och Ulf Adelson för att nämna några från förr. Det har alltid funnits en bra personalunion mellan förbundet och valda moderater i stadshuset och landstinget. Själv satt jag i det senare 1970-73, innan jag kom in i riksdagen.

Margaretha af Ugglas, ordförande i Stockholmsförbundet 1977-86, var riksdagsledamot för Stockholm 1974-95 och utrikesminister 1991-94. Det var under hennes tid som chef för UD som Sverige förhandlade om medlemskap i EU. 1995 var hon i Bryssel som Europaparlamentariker och satt 1996-2002 som vice ordförande i European People's Party (EPP), den partisammanslutning där moderaterna ingår bland 61 partier från 33 länder.

Som journalist arbetade hon dessförinnan på Veckans Affärer och som ledarskribent i Svenska Dagbladet.

Varför engagerade du dig politiskt?

– Jag och min man Bertil hade båda ett politiskt intresse. Under min tid på Svenska Dagbladet träffade jag många personer med ett politiskt engagemang, bland dem Axel Waldemarsson och Bengt Lind. Det påverkade naturligtvis. Men främst berodde det på att jag hade värderingar som sammanföll med moderaternas; marknadsekonomi och frihetliga värderingar. Moderaterna blev det naturliga valet för mig.

Och det utrikespolitiska intresset?

– På SvD fanns en opinion för biståndsfrågor. Jag var den första där som började skriva om dessa, och bistånd är ju en form av utrikespolitik. Det förde sedan vidare till Europafrågor, bland annat Baltikum och dess frigörelse. 1983 interpellade jag i riksdagen just om balternas rätt till självständighet. När den borgerliga regeringen tillträdde hösten 1991 var frigörelsen i full gång. Samtidigt var situationen eländig och vi diskuterade nödhjälp i form av mediciner och olja. Det är märkvärdigt och stort att det har gått så fort för dem.

Vad gör du idag?

– Jag är i allra högsta grad privatperson. Ett uppdrag jag har kvar och gläder mig mycket åt är ordförandeskapet i Jarl Hjalmarson-stiftelsen – partiets internationella stiftelse. Det arbetet är inte minst viktigt för kontakter och samarbete med partier i länder som nyss blivit demokratiska.¹

Någon fråga du drivit och är speciellt stolt över?

– Jag vill nämna två från min tid i riksdagen. Dels tog jag tillsammans med Bo Ekegren fram en näringslivsrapport 1978 där vi föreslog att Sverige borde gå med i EG, till Gösta Bohmans ilska. Han satt i den centerledda koalitionsregeringen och då var det inte bra att en moderat arbetsgrupp föreslog något sådant. Ett TV-inslag om detta gjorde honom ännu argare.

¹ Jarl Hjalmarson-stiftelsen bildades 1994 för att främja samverkan och europeisk utveckling på frihetens, demokratins och marknadsekonomins grund. Det sker genom kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte med partier och enskilda personer.

– Det andra är interpellationen om Baltikum. Får man vara stolt över något så är det detta. Jag myntade uttrycket: ”I Sverige har det rått en generad tystnad om balternas öde.”

Något du ångrar?

– En bagatell, men jag är inte särskilt stolt över min första enkla fråga om Kronobageriets medeltida hus ovanför Hovstallet på Östermalm. Det skulle förvandlas till ett hus åt Musikaliska Akademin. Men det blev trots min fråga ett bra beslut. Huset som är ett av Stockholms äldsta finns kvar.

Några dagar i gungstolen blir det inte för Margaretha af Ugglas. Efter intervjun skall hon hem och packa för att resa till USA och där delta i styrelsemötet för ett amerikanskt läkemedelsföretag. Under dagen hade hon talat på Lottakårens stämma och 80-årsjubileum. Som privatperson fortsätter Margaretha af Ugglas att engagera sig.

Stig Dingertz: Spårvagnar, Waxholms- båtar och "Puckeln"

Vad kombinerar dessa tre saker i Stockholmspolitiken? Ett svar för den politiskt initierade är namnet Stig Dingertz, ledamot i landstings- och kommunfullmäktige i många år.

Under sin tid som aktiv politiker hade han 31 uppdrag i kommun och landsting, de flesta rörande kommunikation, bland annat som trafiklandstingsråd tre år från 1986 och därefter som landstingsråd i opposition under ytterligare tre år.

Stig satt också under 15 år i SL:s styrelse och i Skärgårdsstiftelsen värnade han om båttrafiken.

Rubrikernas man blev Stig Dingertz när han försökte stoppa färg-attacken mot Hornsgatspuckeln lördagen den 3 februari 1979. Då pågick ockupationen av kvarteret Mullvaden på söder. Det var bakgrunden till lördagens demonstration som gällde att stoppa ytterligare rivningar. Stig berättar:

– Från mitt fönster på Bellmansgatan såg jag när demonstranterna kom från Slussen. Jag fick snabbt klart för mig att den nyrenoverade muren skulle angripas, rusade ner och försökte handgripligen stoppa den olagliga målarbrigaden.

Stig lyckades inte men gjorde en insats lik den berömde riddarens strid mot väderkvarnarna. Inte bara muren målades. Han fick själv några penseldrag i ansiktet och blev en följetong i pressen.

När Stig Dingertz efter nära 50 års politisk gärning 1998 drog sig tillbaka från det aktiva politiska livet gav landstinget och kommunen ut en vänbok till hans ära. Mats Hulth och Claes Ånstrand, representerande kommun respektive landsting, skriver i förordet:

”Stig har tagit fränder och motståndare med storm när han likt någon av sina omhuldade kryssare ångat fram. Roslagsbanan, Mariaberget, S/S Mariefred och Leksaksmuseet har med Stig som banérförare bevarats och utvecklats. Ibland har svängarna varit oväntade. Många gånger har vi förvånats över Stigs detaljkännedom. Det är svårt att inte beundra någon vars energi bara tycks öka med åldern och uppdragens mängd.”

Stig Dingertz intresse för aktiv politik började i Högerns ungdomsförbund. Under studietiden satt han med i styrelsen för Högerteknologerna 1952-55 och blev 1959 distriktsordförande efter Axel Wennerholm, sedan ordförande för moderaterna i Maria. I förbundsstyrelsen i Stockholm verkade han som vice ordförande i nio år fram till 1986.

Det historiska intresset grundlades redan i uppväxtåren under andra världskriget. Då underströks också kollektivtrafikens betydelse eftersom familjen saknade bil. Somrarna på Resarö gav kunskap om skärgårds-trafiken. Morbror landshövdingen i Jönköping väckte samhällsengagemanget.

Bland de politiska förebilderna nämner Stig Dingertz partiledarna Gunnar Heckscher och Jarl Hjalmarson: Heckscher för hans sociala ansvar, vikten av att ha ett grundskydd i samhället, Hjalmarson för tankarna om egendomsägande demokrati. Själv betecknar han sig som värdekonserverativ marknadsliberal.

En av de roligaste valrörelserna var 1958:

– Det var då vi började med torgmöten. Vi hade varken högtalare eller polistillstånd utan klev upp på gröna drickabackar. Första mötet höll jag tillsammans med Axel Wennerholm i hörnet Kungsträdgården – Hamngatan.

När det gäller dagens Stockholmspolitik tycker han att partierna har försvagats organisationsmässigt. De som engagerar sig politiskt gör det ofta i enstaka frågor och vill inte på grund av karriär och familj göra en insats i ett politiskt parti. Förr var det ”inne” bland ungdomar att jobba i ett politiskt parti – nu är det ”ute”.

– De anser sig inte kunna påverka, vilket är en felsyn. Man kan påverka, men inte på ett eller två sammanträden. Man måste ha tålamod.

Idag saknar han också de ”gamla hederliga” socialdemokraterna som stod för en egen politik och inte var beroende av små stödpartier av extrem karaktär.

”Stig Dingertz har en stor del i den senare halvan av det här århundradets stadshuspolitik. En trafikpolitiker med visioner, ambitioner, intresse och värme. En glad och härlig kompis. En man vi alla kommer att sakna när han nu lämnar de formella posterna. Men Stig kommer nog aldrig, så länge han lever och andas, helt lämna politiken”, skrev Ulf Adelson i vänboken *På spåret med Stig Dingertz*.

Gösta Agrenius

En av Stockholms tyngsta kommunalpolitiker genom åren var Gösta Agrenius. Under mer än 20 år som borgarråd blev han känd och respekterad för sina insatser bland annat på industriroteln.

Född och uppväxt i Linköping verkade han som reservofficer på trängregementet. Efter examen som väg- och vattenbyggare vid KTH i Stockholm 1938 tog han juristexamen 1944. Därefter väntade arbete hos Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen samt en kortare tid hos SJ.

Efter fyra år i stadsfullmäktige blev han 1950 industriborgarråd och gjorde sig känd som en effektiv, välutbildad och hårt arbetande politiker, enligt Svenska Dagbladet. Debatterna mellan honom och socialdemokraten Hjalmar Mehr blev klassiska. Gösta Agrenius var också en livlig förespråkare för användning av kärnkraften. Detta visade han bland annat genom att aktivt verka för byggandet av kärnkraftvärmeverket i Ågesta.

Han lämnade politiken 1971 och var sedan verksam i kraftbolaget Krångede fram till sin pensionering, ”känd och respekterad för sin handlingskraft och sin pålitlighet. En skicklig utövare av att styra en växande stad”, som det hette i minnesrunan i Svenska Dagbladet 2000.

Efterträdaren som industriborgarråd 1971-1979, Lennart Blom, var tillika gruppleddare i kommunfullmäktige. Han var framgångsrik chef på industriroteln och en effektiv och slagkraftig oppositionspolitiker, som älskade debatterna med s-ledaren John-Olle Persson. Lennart engagerade sig kraftigt i striden för att bevara Stockholm som regionens främsta hamnstad. Hans långa erfarenhet av näringslivet och internationella kontaktnät betydde mycket för Stockholm och stadens position i världen. Lennart Blom var riksdagsledamot 1979-88 och ordförande i justitieutskottet respektive försvarsutskottet.

Lennart Blom

HÖGERKVINNOR SOM PIONJÄRER

LILLEMOR LINDBERG

Ebba von Eckermann, Lizinka Dyrssen, Cecilia Milow, Louise Stenbock och Bertha Wellin – så hette pionjärerna när Stockholms moderata kvinnoförbund bildades 1911 som en fristående organisation. Kvinnor ägde då inte rätt att bli medlemmar i Allmänna valmansförbundet, men de kunde representera partiet i kommunalpolitiken sedan kvinnor blivit valbara till kommunala uppdrag 1909.

Allmänna valmansförbundets kvinnoklubb i Stockholm bildades 1920. Ordförande blev Alexandra Skoglund och vice ordförande Bertha Wellin, under två decennier ordförande i Svenska sjuksköterskeföreningen och högerns första kvinnliga riksdagsledamot 1922-36.¹

Bertha Wellin

Kvinnoförbundet bytte namn flera gånger. Elsa Ewerlöf var ordförande i Högerns kvinnoråd i Stockholms stad 1942-59 och satt i riksdagens andra kammare 1946-58. Hon efterträddes av Anna Britta Heckscher som satt i kommunfullmäktige. 1963 övertog Ingrid Diesen ordförandeskapet. Hon blev ledamot av riksdagens första kammare 1966 och därefter av den nya riksdagen.

1969 bytte kvinnorådet namn till Moderata kvinnoförbundet och Margareta Edner, ledamot av kommunfullmäktige i många år, blev dess första ordförande 1969-77. Hon efterträddes av Margareta Schwartz 1977-81.

I styrelsen satt Gerd Forssell som har livliga minnen av vilken uppståndelse det blev när MKF i Stockholm 1977 deltog i en demonstration med parollerna ”Bygg bort daghemskön” och ”Nej till sänkt kvalitet” tillsammans med kvinnor från samtliga politiska partier och övriga kvinnoorganisationer. Att moderata kvinnor och vänsterns feministiska

1. Dessa föregångskvinnor och många senare efterföljare porträtteras i boken *Moderata pionjärer* (2004), utgiven av Sällskapet för moderata kvinnors historia (redaktörer: Ann-Cathrine Haglund, Ann-Marie Petersson, Inger Ström-Billing).

Grupp 8 gjorde gemensam sak väckte stor uppmärksamhet i medierna. Forssell fick gott stöd från många kvinnoförbundsmedlemmar medan andra moderater förfasade sig.

Mina erfarenheter från arbetet som kvinnoförbundare härrör dels från styrelsen för Hedvig Eleonoras moderata kvinnoförening 1979-92 och dels som vice ordförande i MKF i Stockholm 1981-92 under Elisabeth Fleetwoods ordförandeskap och som dess ordförande 1992-95.

På 80-talet hade MKF i Stockholm cirka 8 000 medlemmar och mötena med intressanta föredragshållare och diskussioner var mycket välbesökta. Varje höst hölls en konferens med deltagare från alla de lokala kvinnoföreningarna.

Då Britt Mogård var ordförande i Moderata kvinnoförbundet startade Aktion MKF. Det var en treårig kvalificerad utbildning till vilken länskvinnoförbunden fick sända var sin representant och Stockholm två. Deltagarna träffades en gång per termin på Gimo herrgård. Vem minns väl inte de ideologiska diskussionerna där med Gunnar Heckscher?

Då Elisabeth Fleetwood var ordförande gjorde vi också arbetsplatsbesök. Jag minns särskilt besöket på Björkmans kontorsvaror i Skärholmen. Där berättades att anställda kvinnor ofta tvingades sluta till följd av brist på daghemspplatser. För att kunna behålla duktiga medarbetare hade firman försökt få tillstånd att inrätta ett eget daghem för de anställdas barn men detta tilläts inte.

Elisabeth Fleetwood i samtal med en väljare

Madeleine Hildings generösa donation för utbildning av kvinnliga medlemmar i Moderata samlingspartiet i Stockholm gav oss nya möjligheter att verka. Tack vare närheten till rikskvinnoförbundet fick vi i styrelsen ofta representera MKF i olika sammanhang, till exempel då representanter för kvinnoorganisationer i andra länder besökte Stockholm. Då gällde det att vara väl påläst om vilken politik vårt systerparti i just det landet drev. Jag brukade ta kontakt med Carl Bildt som alltid var välinformerad. De kommunistiska och socialdemokratiska kvinnorna blev inte entusiastiska när jag redogjorde för den förföljelse som vårt

systerparti tillsammans med likasinnade utsattes för i Chile – och detta bekräftades av den hitresta chilenska representanten.

Det var nyttigt att lära känna förhållandena för kvinnor i andra världsdelar och inse hur privilegierade vi är i en demokrati. Det var inte lika trevligt att representera MKF i förhandlingar med en rad mer eller mindre extrema kvinnoorganisationer som skulle demonstrera på internationella kvinnodagen den 8 mars. Särskilt minns jag hur en av dessa organisationers representanter en gång drog till med att de skulle ha texten ”Ned med Gösta Bohman” på sina plakat om moderata kvinnor skulle delta.

Det nära samarbetet med Kvinnliga Medborgarskolan var till stort gagn. Många medlemmar kan vittna om vad dess kurser betytt för dem. Förutom fördjupade kunskaper på många områden gav de ett kontaktnät över hela landet och inspiration att gå vidare i politiken. Elsa Ewerlöf, Margareta Edner och jag själv har alla varit ordförande i Kvinnliga Medborgarskolan och Margareta Schwartz dess sekreterare. Britta Amsenius var skolans sekreterare i över 20 år och sedan styrelseledamot i Kvinnliga Medborgarskolan under flera decennier.

Samarbetet mellan Moderata kvinnoförbundet i Stockholm och Europeiska kvinnounionen EFU har stimulerat till ökade kunskaper om Europafrågor vilket kommit partiet till del i EU-valrörelserna. Ingrid Diesen var ordförande i EFU:s svenska sektion 1976-82 och dess internationella ordförande 1979-83. Själv har jag verkat internationellt och inom svenska sektionen av EFU under många år och är numera dess vice ordförande.

*Margaretha
Schwartz*

Då Margareta Schwartz var ordförande för MKF i Stockholm inrättades en halvtidstjänst som ombudsman som Britta Amsenius fick. Efter ett antal år i Skåne som ordförande för moderatkvinnorna där återkom Britta och blev vår ombudsman igen – en klok, kunnig och varm människa som delade med sig av sina kunskaper. Vilka högtidsstunder det var när vi arbetade tillsammans med svaren på alla remisser från kvinnoförbundet.

Basen för MKF var de lokala kvinnoföreningarna. Deras medlemmar var ofta välkända i stadsdelen genom sitt engagemang i organ som föräldraföreningar, scouterna och kyrkan, eller som affärsidkare. De hade breda kontaktnät utanför politiken och var därför trovärdiga när de spred det moderata budskapet och värvade nya medlemmar. Vidare var en stor del av valarbetarkåren kvinnor. De arbetade med utsändning av material, bemannade valbyråer, delade ut flygblad vid tunnelbanan och deltog i telefonkampanjer.

Genomgripande församlingsdelningar i både söderort och västerort på 50-talet innebar att många nya kvinnoföreningar bildades. Bostäder byggdes där det tidigare varit stora skogar. Bandhagen-Högdalen var ett sådant område, en enda stor byggarbetsplats utan förskolor och dagis. Tunnelbanan stannade i Stureby, sedan blev det matarbuss till Bandhagen.

De nyinflyttade var unga barnfamiljer och de flesta kvinnor var hemma med sina barn. I detta nybyggarområde startade Högerens kvinnoklubb i Vantör. Margareta Schwartz berättar att verksamheten kom att präglas av unga barnfamiljers bekymmer och glädjeämnen. Affärer och kulturupplevelser fanns det inte mycket av i området, så en mycket uppskattad aktivitet var den barnpassning som ordnades en eftermiddag i veckan då mammorna kunde ta sig in till stan några timmar utan barn. En församlingslokal i Bandhagen stod till förfogande. Barnen bjöds på saft och hembakade bullar och man turades om att leka med barnen.

Många nya medlemmar blev trogna föreningen. Påsk- och julbasarer, mannekänguppvisningar och vävkurser anordnades. Genom utåtriktade verksamheter blev det en förening som både hördes och syntes. Och det politiska budskapet fanns alltid med som en rödblå tråd.

Maria högerföreningens kvinnoklubb bildades 1946 på initiativ av Rut Eriksson som blev dess första ordförande. Hon drev tobaks- och pappershandel på Hornsgatan och var aktiv kyrkopolitiker. Nästa ordförande blev Eva Bergström som satt i stadsfullmäktige och var rektor för Röda Korsets sjuksköterskeskola. Gudrun Dingertz blev föreningens ordförande 1964 och efterträddes de sista åren av Gunnel Laufke.

Medlemmarna arbetade aktivt inom församlingen, Röda Korset, ”sjömännen”, scouterna, ungdomsråd och senare föreningsråd, medan

affärsmännen var aktiva i föreningen ”Hornsgatans dag”. Man träffades på barnpromenader, i parkleken, handlade i samma affärer – helt enkelt kände igen varandra och hälsade på varandra. Så blev man bekanta och föreningen kunde byggas upp, berättar Gudrun Dingertz. Detta var inte speciellt för Maria utan i de flesta innerstadsföreningar startades verksamheten på det sättet, och så värvades också medlemmar, aktiva valarbetare och kvartersombud.

I Hedvig Eleonora kvinnoförening som bildades 1936 var Brita Hedelius ordförande 1965-83. Hon satt i styrelsen för kvinnoförbundet i Stockholm och var en gudabenådad medlemsvärvare. Enligt egen utsago hade hon värvat halva Stockholmsförbundet. Åkte hon taxi blev chauffören partimedlem innan färden var avslutad.

Brita Hedelius var oerhört energisk, ringde ihop medlemmar till mötena och ordnade så att någon kunde hämta dem som var skröpliga och följa dem hem. Hon höll studiecirklar baserade på Svensk Tidskrift i sitt hem och entusiasmerade kvinnor att kandidera till kommunfullmäktige, landsting och riksdag.

Engelbrekts kvinnoförening var mycket livaktig under 70- och 80-talen. Många av dess medlemmar var motorer i valrörelserna, men även i själva föreningen mellan valen. Där fanns Inga Hollstrand som tog mycket ansvar för valaktiviteterna, och Dagmar Lundberg, jurist med stark politisk känsla för vad som rörde sig i tiden och som skrev artiklar för att driva den intellektuella debatten framåt. Ordförande under denna tid var först Elisabeth Björkman och sedan i slutet av 70-talet Charlotte Cederschiöld, senare riksdagsledamot och vice ordförande i Europaparlamentet, ett exempel på att många framstående moderata politiker startade som aktiva i de lokala kvinnoföreningarna. Margaretha af Ugglas var ordförande i Oskars kvinnoförening i början av karriären och Margaretha Schwartz blev moderaternas första kvinnliga borgarråd 1982 och ordförande i Stockholms kommunfullmäktige 1991-94.

Lori Lindahl var första kvinnliga moderatorchef för landstinget under samma period. Då Ingegerd Troedsson var talman i riksdagen innehades ordförandeposterna i Sveriges tre största politiska församlingar av moderata kvinnor – samtidigt. Elisabeth Fleetwood kom in i kommunfullmäktige 1973, samma år som Margareta Schwartz, och satt sedan i riksdagen 1979-2002.

Tiderna förändrades. För att kvinnor skulle kunna kombinera studier, yrkesarbete och familj med politiskt engagemang måste kvinnoförbundet moderniseras. Det var orealistiskt att fortsätta att lägga ner så mycket tid och kraft på sammanträden och protokollsskrivande. Krafterna måste koncentreras på verksamheten. Vid riksstämman 1993 togs beslut att inleda ett förändringsarbete. Partistämman följde upp med nya stadgar som gjorde MKF till en del av partiet och inte som tidigare en sidosorganisation. Det innebar att partiet kom att ta större ansvar för det kvinnopolitiska arbetet samtidigt som MKF nu nådde ut till alla kvinnliga medlemmar i moderaterna.

Stockholm var en drivande kraft i förändringsarbetet och en försöksverksamhet startade 1995. I stället för 15 moderata kvinnoföreningar fick MKF en person i varje lokalförenings styrelse som blev särskilt ansvarig för det kvinnliga perspektivet. Dessa utgjorde styrelsen för Moderata kvinnor i Stockholm vars första ordförande blev Birgitta Wistrand. En intensiv verksamhet bedrevs med mentorprogram, skrivstuga och många arbetsgrupper för olika frågor.

1996 fyllde Stockholms moderata kvinnoförbund 85 år. En skrift om pionjärerna utgavs i samband med jubileumsfirandet som tack vare Helena Bonnier ägde rum på Manilla.

Sedan 1999 leds arbetet inom Moderata kvinnor i Stockholm av ett arbetsutskott med Marianne Watz som ordförande. Verksamheten omfattar möten med inbjudna talare, mingelträffar och studiebesök. Torg- och kampanjmöten genomförs både mellan valen och i valtider. En ny typ av utbildning för moderatkvinnor som vill fördjupa sitt engagemang är preparandkursen med kvalificerade föreläsningar.

När det gäller uppgiften att rekrytera medlemmar och valarbetare, utbilda och få fram kompetenta kvinnliga kandidater på valsedlarna har verksamheten varit framgångsrik och till stort gagn för Stockholmsmoderaterna. Mina år som aktiv har varit fantastiskt stimulerande; vi arbetade hårt, ställde upp för partiet i ur och skur – och hade så roligt. Kamratskapet, glädjen att se kvinnor växa, öka sin kompetens och våga åta sig politiska uppdrag; allt gav oss kraft att kämpa för våra politiska ideal.

DEN STORA STADEN SOM LIVSPROJEKT

MATS JOHANSSON

Söderut skulle man – till Stockholm, till den stora staden där allting fanns. Inte för att det var så fel att växa upp i Sundsvall på 50- och 60-talen. Tvärtom; där fanns också civilisation. Två tidningar, lokal radio, egen teater, fem biografier, tre gymnasier, anrika hotell Knaust, sporthallar, ishockey och fotboll ibland i högsta divisionen, stadsbibliotek, museum, popband, diskotek, föreningsliv. Industristaden hade ett försonande drag av fysisk öppenhet tack vare en generös natur, två stadsberg, hamnen och en klassisk stenstad som planerare och arkitekter inte helt lyckats förstöra.

Politiskt var detta Norrlandscentrum däremot länge öken, med en borgerlighet som tuktats hårt under decennier av stabila socialdemokratiska majoriteter. Träpatronernas tid var över, men minnet av sekelskiftets klasskamp och Ådalskravallerna låg ännu tungt utmed kusten. Högerens roll var i stort att yrka på 50 öre i skattehöjning när de andra partierna ville höja med en krona. Kring märkesåret 1968 lyckades ändå en ung moderatgeneration ta plats på skolor och torg genom kamp mot sossepampar och bokstavsvänster; det var en bra tid att bli politiskt medveten. Vi ville främst tre saker: byta regering, stoppa kommunismen, komma in i Europa.

Det lyckades, småningom. Det kan vara svårt för yngre generationer att ta till sig idag, men på den tiden var det ingen självklarhet att vandringsin i enpartistaten skulle kunna hejdas, än mindre att det kalla kriget kunde vinnas och Sverige ingå i en allt vidare och djupare europeisk gemenskap utan mur och sovjetunion.

Men det var alltså söderut man skulle. Där fanns det ljuva livet, hade man hört. Först till Uppsala för bildning, sedan till huvudstaden för arbete. Det var 30 år sedan men den första känslan av att flytta in i Gamla stan har ännu inte gått över. Att arbeta runt hörnet på partikansliet på Schönfeldts gränd var heller inte fel. Gränderna skapade hemkänsla och gav den lilla stadens charm i den stora, på samma sätt som senare års

boenden på söder, Norrmalm och i city också har gjort. Det är lätt att känna sig hemma i stan även för oss "lantisar" (som vid närmare eftertanke nog är rätt många i Stockholm).

Och var skulle den politiskt engagerade hitta en lika spännande miljö? Här ockuperades och befriades studentkåren, här grundades demonstrationskulturen med även moderater på gator och torg, här protesterades och manifesterades och debatterades.

Här byttes till slut 1976 verkliga regeringen efter 44 år med socialdemokratin, och vi kunde samlas på Villagatan sent på valnatten den tredje söndagen i september för att hylla Gösta Bohman. Här gladdes vi åt Ulf Adelsohns genombrott som populär stadshusledare och snart den som tog partiet till nya opinionshöjder. Här stoppades fondsocialismen med medborgarmarschen den 4 oktober 1983 då 100 000 demonstranter fyllde city från Humlegården över Norrbro till Mynttorget.

Här firade vi 1991 Bildt den yngres tillträde som förste moderat statsminister på mer än 60 år sedan Ernst Trygger och Arvid Lindman. Här jublade vi 1994 på Norra Latin över segern i folkomröstningen för medlemskapet i EU.

Stockholms är Sveriges politiska centrum. Här kan man följa det politiska spelet på plats. Här finns medierna att slå sig in i och politikerna att påverka i riksdagen, Rosenbad och stadshuset. Här hålls de stora mötena i Kungsan och vid Norra Ban. Här skapas idéutvecklingen vid intressanta seminarier dagarna i ända på tankesmedjorna, hos Timbro, SNS, ABF, Skattebetalarna och Palmecentret. Här görs utspelen från intresseorganisationerna och lobbygrupperna, här finns de flesta storbolagens huvudkontor. Det är här besluten fattas som styr vår vardag, i den mån de inte avgörs i Bryssel och Strasbourg, London och Frankfurt eller av den osynliga handen på världsmarknaderna.

Till stadens utveckling och bevarande kombinerade högern tradition och modernitet i en tid då rivningsraseriet härjade. Det gjordes med

siktet inställt mot framtiden, med känsla för det historiska arvet men för en huvudstad som skulle ta till vara sin storhet och kunna växa. Inget ont om Grönköping som ideal, men en sådan stad finns redan. De som genom åren velat förvandla Sveriges enda stora stad till en landsortsidyll verkar ha hamnat fel. Här kan vatten och asfalt, gräs och betong, samexistera i en unik blandning, var sak på sin plats. En stor stad skall ha mycket folk i rörelse, bilar som tutar, höga hus, kommers och kultur, nattliv – men också tysta oaser, välskötta parker, fungerande kollektivtrafik, lag och ordning och öppna rena ytor. Det hör till storstadens psyke att söka både larmet och eftertanken, att vilja möta mångfalden snarare än enfalden. Det var ju därför vi kom hit, till möjligheternas stad.

För mig är Stockholm en känsla som inte finns någon annanstans. Det är vyerna under söndagspromenaden på Djurgården eller i Hagaparken, förväntan en lördagskväll i foajén på Dramaten eller Stadsteatern, sorlet på Baren och Caféeet, spänningen under en match på Stadion eller Globen, skridskoåkningen på Brunnsviken, vedhuggningen på skärgårdsön, barnens vandring från dagisåren på Frejgatan till Engelbrekt och Norra Real, vidare ut i livet innanför tullarna.

Stockholm är musiken: inte bara visornas Bellman och Taube eller allsångens Lasse Berghagen, utan också rockigare röster som Ulf ”67” Lundell och Orup vars Stockholm har blivit kallt. Till den lokala sångboken hör nuförtiden även det stökigare Ebba Gröns Rågsved och The Latin Kings röda linje till förorten. För att inte tala om det Stockholm som sjunger själv i alla köror och kyrkor, så som i himmelen.

Somligt behöver vi mer av i vår stad: nya företag, gröna träd, skyskrapor, vänlighet och artighet, driftiga människor, poliser på gatorna, volontärer, hem till de hemlösa, ett nytt Slussen. Mer lokal debatt skulle också behövas i en tid när de stora tidningarna rustar ned sin lokalbevakning. Annat behövs mindre av: skatteutjämning, biltullar, vårdköer, tiggare, plankare, klottrare, Sergels torg. Vi som har jobbat i Klara kvarteren vet.

Allt det där går att ordna, inte på en gång men över några mandatperioder. Kristina Axén Olin och hennes kolleger kommer inte att sakna arbetsuppgifter när de får makten åter i stadshuset. Resten får vi ordna själva.

FÖRFATTARNA

Fil dr Tyrgils Saxlund är biträdande partiombudsman.

Henrik S Järrel är riksdagsledamot sedan 1991.

Carl Erik Hedlund är före detta företagsledare och riksdagsledamot.

Johan Westrin är informationssekreterare vid moderata riksorganisationen.

Kurth Kristensson är redaktör.

Pol mag Lillemor Lindberg har varit redaktör för Svensk Tidskrift.

Mats Johansson är journalist, tidigare pol chefredaktör i Svenska Dagbladet.

MANDATFÖRDELNING I KOMMUNALVALEN 1923-2002

	1923	1927	1931	1935	1938	1942	1946				
M	40	39	35	33	26	29	22				
Fp	9	9	8	14	14	16	23				
S	44	43	52	45	55	46	38				
V	7	9	5	8	5	9	17				
Sum:	100	100	100	100	100	100	100				
Maj:	soc	soc	soc	soc	soc	soc	soc				
	1950	1954	1958	1962	1966	1970	1973	1976	1979	1982	
M	17	20	29	23	24	16	23	27	31	34	
Fp	35	31	20	23	25	22	12	13	12	6	
C	0	0	0	0	3	10	15	12	6	6	
S	43	41	45	49	38	46	42	40	39	41	
V	5	8	6	5	10	7	9	9	10	11	
Sp	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	
Sum:	100	100	100	100	100	101	101	101	101	101	
Maj:	borg	borg	soc	soc	borg	soc	soc	borg	soc	soc	
	1985	1988	1991	1994	1998	2002					
M	33	28	32	29	35	27					
Fp	14	13	12	9	9	17					
C	0	5	1	5	0	0					
Kd	0	0	3	0	6	5					
S	40	36	33	37	29	35					
V	10	11	9	11	13	11					
Sp	4	8	3	2	3	0					
Mp	0	0	2	8	6	6					
NyD	0	0	6	0	0	0					
Sum:	101	101	101	101	101	101					
Maj:	borg	soc	borg	soc	borg	Soc					

BORGARRÅD

Ulf Adelson,
gatu- och trafikroteln 1973-76,
drätselroteln 1976-79

Gösta Agrenius,
industriroteln 1950-71

Kristina Axén Olin,
socialroteln 1998-02,
opposition sedan 2002

Beatrice Ask,
skolroteln 1988-91

Lennart Blom
industriroteln 1971-79

Carl Cederschiöld,
industriroteln 1979-91,
finansroteln 1991-94,
opposition 1994-98,
finansroteln 1998-02

Knut Ewerlöf,
drätselroteln 1931-36

Harald Göransson,
industriroteln 1940-50

Sune Haglund,
fastighetsroteln 1979-82,
stadsbyggnadsroteln 1982-85

Sven Johansson,
sjukvårdsroteln 196-70

Carl Juhlin-Dannfelt,
drätselroteln 1920-26

Folke Kyling,
sjukvårdsroteln 1954-66

Sten Nordin,
opposition 1994-98,
gatu- och fastighetsroteln
1998-02, opposition sedan 2002

Sture Palmgren
gatu- och trafikroteln 1979-85,
drätselroteln 1986-88, stadsbygg-
nads- och näringslivsroteln 1988-89

Agneta Rehnvall,
skolroteln 1991-94,
opposition 1994-98

Margareta Schwartz,
skolroteln 1982-88

Carl-Erik Skårman,
stadsbyggnads- och näringslivs-
roteln 198-91, fastighets- och
trafikroteln 1991-94

Halvar Sundberg,
drätselroteln 1936-40

Gustaf Söderlund,
drätselroteln 1926-31

Mikael Söderlund,
stadsbyggnadsroteln 1998-02,
opposition sedan 2002

Ivar Öman,
personalroteln 1940-46

FÖRBUNDSORDFÖRANDE

Johan Östberg	1905-1907
F W Lennman	1907-1910
J F Nyström	1910-1916
Ernst Trygger	1916-1921
Carl Hallendorff	1921-1929
Johan Åkerman	1929-1933
Gösta Bagge	1933-1936
Karl Wistrand	1936-1940
Gunnar Ljungqvist	1940-1945
Elis Håstad	1945-1947
Åke Hassler	1947
Harald Nordenson	1948-1950
Torsten Henriksson	1950-1953
Allan Hernelius	1953-1956
Folke Kyling	1956-1961
Gösta Bohman	1961-1963
Astrid Kristensson	1963-1965
Gösta Agrenius	1965-1967
Sven Johansson	1967-1969
H Bertil Lidgard	1969-1977
Margaretha af Ugglas	1977-1986
Carl Cederschiöld	1986-1995
Agneta Rehnvall	1995-1997
HG Wessberg	1997-2003
Sten Nordin	2003-

MKF:s presidium - Lillemor Lindberg och Ulla-Britt Ling-Vannérus - deltar med liv och lust i 1994 års valrörelse.

Medborgartåg i april 1985. Sophiasystrar samlas i Humlegården inför avmarschen.

Situationsbild från valrörelsen 1979. Valstugan i Bredäng har bränts ned till grunden.

Medborgartåg i Stockholm 1973. Bland fanbärarna märks Stig Dingertz, Carl Bildt och Ulf Adelsöhn. I tåget syns även Staffan Burenstam Linder.

Måndagsmöte på Norrmalmstorg för balternas frigörelse med Gunnar Hökmark 1991.

Medborgartåg längs Kungsgatan.

Sergelmöte 1982.

Samling i Humlegården 1985.

MUF:are under valet 1985.

Glatt moderat fotbollslag under ledning av borgarrådet Sune Haglund.

Familjedag i Hagaparken 1986.

Radio Moderats Bengt Carlsson.

Charlotte Cederschiöld i kampanjtagen 1990.

Medborgartåg från 80-talet.

Skärgårdskampanj med Ulf Adelsöhn 1982.

Carl Bildt talar i Galärvarosparken 1991.

Mot fondsocialismen.

Moderaterna har intagit Kungsgatan.

Borgarråd demonstrerar för Stockholm 1995.

Välbehövlig paus under en sommarkampanj för Kristina Axén Olin.

